

JO-EFESO

Ni Jok Madongore E Yie

5

Acknowledgments

The lesson outlines and notes in this booklet are based on New Tribes Mission's method of chronologically teaching scripture and were prepared by Tim McManigle, Director of FBC Missions and Scott McManigle.

Translated by Grace Outreach Mission (URIRI).

JO-EFESO NI JOK MADONGORE E YIE

EPHESIANS *for growing believers* (LUO)

Sura	Page
Sura 1	2
Sura 2	9
Sura 3	13
Sura 4	18
Sura 5	23
Sura 6	28
Sura 7	32
Sura 8	36
Sura 9	42

A. Wach Motelo

- Bugni nondike gi Paulo ni kanyakla mar jo-Kristo man Efeso.
- Paulo nokwongo odhi Efeso kane en e wuodhe mar ariyo mar lando Wach Maber **“Ne gichopo Efeso, mi owere giPriskila kod Akula. Eka nodhi e od lemo, mi owuoyo gi jo-Yahudi kuom wach Nyasaye. To kane gi kwaye mondo omed bedo kodgi mondi, notamore, mi ogoyonigi Oriti, kowachonigi ni, “Nachak aduog iru, ka Nyasaye oyie.” Eka nokwang’ oa Efeso.” Tich-jooto 18:19-21**
- Paulo nochako olimogi kendo e wuodhe mar adek mi obet kodgi kuom kinde mar higni adek.
- Kane en Efeso, Paulo nokalo e sand mang’eny, to kuom mago duto ji mang’eny noyie mi kanyakla mar joma oyie (Kanisa) ochakore.
Kane Apolo ni Korintho, Paulo nowuotho e pinje maiye, kalandu Wach Maber, mi ochopo Efeso, kuma nonwang’oe jopuonjre moko... Kuom dweche adek, Paulo nodhi e od lemo mar jo-Yahudi pile, kendo nowuoyo gi chir, kotemo loko ji mondo oyie ni gima onyisogi kuom loch Nyasaye en adier.To moko kuomgi chunugi ne tek modagi yie, kendo oloso marach kuom yor Kristo e nyim chokruok duto. Kuom mano Paulo noweyogi mokawo jopuonjre odhigo, to nowuoyo kodgi pile pile e od somo (school) mar ng’at moro ma nyinge Turano..Notimo kamano kuom higni ariyo, omiyo jo-Yahudi gi joma ok jo-Yahudi duto mane odak e piny Asia nowinjo Wach Ruoth. Tich jooto 19:1, 8-19. Ka Paulo noduogo Jerusalem bang’e achien, noluongo jodong kanyakla (Kanisa) mag jo-Efeso mondo gibi Mileto orom kodgi.
- Paulo noparonigi ranyisi man kuome mi onyisogi ni mondo kuom yie girit jo-Efeso moyie kod kanyakla mar joma oyie (Kanisa).
“To kane Paulo ni Mileto, nooro wach Efeso moluongo jodong kanyakla mar jo-Kristo man kuno.
Kane gibiro ire, nowacho nigi niya, Un uwegi ung’eyo kaka abet kodu ndalo duto, chakre chieng’ mane okwongo biroe Asia. Ne atiyi ni Ruoth gi chunya mamuol chutho, ka pi wang’a chuer, kendo ka aneno masiche nikech gik maricho mane jo-Yahudi chano timona. Bende ung’eyo kaka ne ok oluoro nyisou gimoro amora ma dikonyu, ka apuonjou e lala kendo e uteu. Ne ahulo ni jo-Yahudi kod joma ok jo-Yahudi ratiro ni mondo gi lokre giwe richogi giduog ir Nyasaye, kendo gi yie kuom Ruodhwa Yesu. To koro neuru, adhi Jerusalem ka Roho Maler otelona, to ok ang’eyo gima dhi tima kuno, mak mana ni Roho Maler osenyisa e dala ka dala ma asedhiye ni tuech gi sand ema orita.... Emomiyo tang’uru, kuparo ni kuom higni adek, odiochieng’ gotieno ne ok awayo mak osiemo ng’ato ka ng’ato kuomu ka pi wang’a chuer.

To koro aketou e lwet Nyasaye, kendo okwayo mondo wach ng'uonone oritu. En ema onyalo dongou, mi omiu mwandu mokaan ni jo Nyasaye duto. Ne ok agombo fedha kata dhahabu kata law ng'ato. Un uwegi ung'eyo kaka asetiyo gi lwetenagi, mi ayudo gik moko mane achando, kod mago mane joma ni koda ochando. Ne atimo kamano mondo onyisgo ni mano e kaka nyaka wati matek mondo wakonygo joma oyomno, kawaparo wach mane Ruoth owuon owacho ni, "chiwo kelo gueth molooyo kawo."

Kane Paulo osetieko wuoyo, ne ogoyo chonge piny, molemo kodgi giduto. Ne giywak ahinya mi gi podho kuome, kendo gigoyone oriti ka ginyodhe. To gima nomiyo chunyiyo odoko malit molooyo, en wach mane owacho ni ok ginichak gine wang'e kendo. Bang' mano ne gikowe e yie. Tich-jooto 20:17-23, 31-38

B. Omak Paulo

- Ka Paulo nosedok Jerusalem, nomake. Notweye e jela Kaiseria kuom higni ariyo eka bang'e otere Rumi.
- Ekindeno mane otweye e jela Rumi ema nooroe baruwani ni kanyaklamar jo-Kristo man Efeso. Roho Maler notelone kuom ndiko baruwani. Ne en wach ma Nyasaye nooro ni jok, moyie man Efeso kod wan bende.

"An Paulo, jaote mar Yesu Kristo kuom dwaro mar Nyasaye, andikonu un jo Nyasaye man Efeso, ma un joma oyie kuom Kristo Yesu:" jo-Efeso 1:1

- Ang'o momiyo Paulo noluongore ni Jaote? Wasomo ni Paulo ne en Jaote nikech dwaro mar Nyasaye. Nyasaye noyiero Paulo mondo obed jaote mare, ma noor mondo oter Wach Maber mar Yesu.
- Paulo ne ok oyierore kende owuon mondo obed jaote; to mana Nyasaye owuon ema noyiere mi oore.
- Par, e puonjuok mokalo man e buk mar Tich Jooto ka Nyasaye nooro Ananias ir Paulo ka en Dameski, ***"To Ruoth nowachone niya, "Dhi adhiya, nikech en ema asechiere obed jatichna mondo omi ogendni ma ok jo-Yahudi, kaachiel gi ruodhi kod jo-Israel, ong'eya:" Tich-Jooto 9:15***
- Ng'e ni jo-Efeso 1:1 bende nyisowa jok ma Paulo ne ndikonigi jo maler man Efeso.
- Paulo nyiso (siemo) jomaler man Efeso kaka "joadiera, mobolore, kendo mosiko kuom Kristo." Ka oluongogi ni jomoyie mobolore, kendo mosiko kuom Ruoth, Paulo ok wach ni jomoyie duto gin kamano, to owacho ni "Kuom Kristo" Osemiyo gi bet gi yie, kendo pod obiro miyo gi bedi jomoyie kendo gisiki kuom yie, bolruok, kendo siko kuom gik ma Kristo timo.
- E buge mamoko ma Paulo nondiko, nyadi mang'eny okwano jok moyie kaka "jogo man kuom Kristo. E kar chakruok, ne wan kuom (ei) Adam, to e saa mane

wayie kuom Kristo Roho Maler nobatisowa (oketowa) kuom Kristo. Koro wabet e winjruok gi Nyasaye kaka En e winjruok gi Kristo.

- Bedowa e winjruok gi Nyasaye ok otenore kuom chal marwa, kata gik mwasetimo, to mana jalno ma waseyie kuome.

“Nguono gi kue moa kuom Nyasaye Wuonwa gi Ruodhwa Yesu Kristo, obed kodu.” Jo-Efeso 1:2

- Ng’e kama ng’uono gi kue wuoke; Owuok kuom Nyasaye kokadho kuom tich morumo mane Yesu otimo. Nyasaye oseelonwa ng’uono kod kue duto, to ok wahiny fwenyo mano.
- Kaka wamedo ng’eyo Nyasaye kendo winjo maber gigo ma wan go kuom Yesu, wabiro yudo ka ngimawa nyago gigo duto mamiyo wabet gi ngima mar kue kod ng’uono.

C. Osegwedhowa komiyowa mich duto mag Roho kuom Kristo

“Wagouru erokamano ni Nyasaye ma wuon Ruodhwa Yesu Kristo, nimar osegwedhowa, wan mawan kuom Kristo, komiyowa mich duto mag Roho moa e polo.” jo-Efeso 1:3

- Paulo nowacho ni, “Wagouru erokamano ni Nyasaye,” kata “omi Nyasaye duong” nikech ang’o?
- Roho Maler osemiyowa michgo duto mag Roho ma owinjore wayudi. To nikech richo ringruok ma wan-go ti kendo bang’e otho, to chunywa kod pachwa pogore gi Nyasaye ka dhi e kum mochwere.
- To nikech Yesu nothonwa mi wayie kuome, Roho Maler koro nyalo miyowa mich duto ma wadwaro mondo oreswa e gop richo kaachiel kod teko mar richo. Guethgi imiyowa gi Roho Maler to bende ok gin mag ringruok kaka pesa, dhok, mitokni, kod mamc 4 .
- Ji mang’eny paro gik piny, gik marumo kendo be gi dware mondo giyudgi. To kata bed ni wan jomwandu kata jachan, to mano ok gimoro.
- Wanyalo mana bet gi gik pinyi kuom kinde matin.
- Dwachwa maduong’ onego bed mwandugo mag chuny ma waseyudo kuom Roho Maler kendo biro siko mochwere.
- Ng’e ni michgi mag chuny osemiwagi kuom Kristo. To, ka dine bed ni Yesu ok otho kendo ochiernwa, de ok wayudo michgo mag Roho.
- Kane wan kuom Adam, richo kod dho mar Adam noluwowa; to ka koro wan kuom Kristo, Roho Maler osemiyowa ngima, mi koro gik moko duto ma Kristo nigo kod gima Kristo en bedo mekwa.

D. Noyierowa kuom Kristo mondo wabed Maler.

“Kuom herane, noyierowa kuom Kristo kapok ochue piny, mondo wabed maler kendo ma onge mbala e nyime:” jo-Efeso 1:4

- Neye mich mokwongo ma Paulo wuoye en: Nyasaye noseyerowa kuom Kristo, kata kane pok ochweyo gimoro amora.
- Nikech Nyasaye ong’eyo gik moko duto, nong’eyo ni dhano biro ketho kendo ni En (Nyasaye) obiro oro Yesu mondo othonwa.
- Emomiyo, kuom kaka nong’eyo, noyiero jok mane ibiro waro kane pok ochueyo piny.
- Nyasaye noyierowa, kuome, mondo wabed maler ma onge mbala (ketho) e nyime. Be ne wanyalo bet e winjruok gi Nyasaye ka ok waler kendo wa onge ketho? Ngang’. Emomiyo kata kane pok Ochueyo piny Nyasaye noneno ni mondo oketwa kuom Kristo, mondo mi kuom Kristo wabed joma ler ma onge ketho e nyime, kendo kamano miyo wabet e winjruok kode.
- Michgi mar bedo maler kendo ma onge ketho, Roho Maler osemiyowa nikech kama koro wantie.

“Nowalowa chon mondo wadok yawuote kuom Yesu Kristo, nikech mano e kaka ne odwaro, kendo omorgo.” Jo-Efeso 1:5

- Mich moluwe ma Paulo wuoye en ni oseketowa wabedo e kanyakla mar yawuot Nyasaye, yawuot Nyasaye ma koro odak ka onge luoro mar kum. To molooyo kaka yawuote, wanyalo bedo jocham gi keni (jo-Gal. 4:1-7)
- Kaka nyithinde, wayudo michgo gi Yesu, kendo gik moko duto ma en-go kendo mago duto ma en bedo mekwa (jo-Rum. 8:17).

E. Nomiyo wabet e Winjruok kode kuom Wuode Mohero

“Ne otimo kama mondo ji opak ng’uonone man gi duong’, mane otimonwa kuom wuode mohere.” jo-Efeso 1:6

- Mich mar Roho maluwe ma Paulo dwaro mondo oel (wang’e) en ni wan e winjruok gi Nyasaye.
- Mokwongo Nyasaye nobet mamon kodwa, nikech, kuom Adam ne wan jorich. To kuom Yesu koro wasebedo e winjruok makare kendo moromo chuth, “kuom Wuode mohero” (Kuom Yesu Kristo).
- Ka wan kendwa, ok wanyal bet malong’o ni Nyasaye, to Yesu oseruakowa gi timne makare kendo osemiyo wabedo malong’o e nyim Nyasaye.

F. Osewarowa kendo oseweyonwa richowa.

“Nyasaye oseweyowa richowa, kendo osewarowa nikech tho mar Kristo, mano kaka mich ma Nyasaye oseolo kuomwa kuom ng’uonone ogundho;” jo-Efeso 1:7

- Mich machielo maluwe kaluwore gi Paulo, en ni osenyiewowa gi rembe kendo richowa osewenwa. Wesni kete maler ni kuom rembe Yesu, mano chwernwa, oseweyowa kendo owarowa, “kuom ng’uonone mogundho.”
- “Kuom ng’uonone mogundho” nyiso ni Nyasaye oseweyowa kendo owarowa kuom ng’uonone mogundho (ma onge giko) ma En go. Ng’uono mar Nyasaye kod chuny ma Nyasaye nigo kuom timo ng’uono mare onge gi giko.
- Kuom mano dibedie ni chieng’ moro richo nomedre maloyo ng’uono mar Nyasaye? Be dwatim richo machopo kama Nyasaye wacho ni, A onge ng’uono ma adong’go, ok anyal weyonu kethou (richo)? Ngang’. Ng’uono mar Nyasaye ogundho. Onge richo ma wanyalo timo ma Nyasaye ok nyal weyowa.

G. Ng’eyo chenro mar Nyasaye kuom kinde mabiro.

“Mano kaka mich ma Nyasaye oseolo kuomwa kuom ng’uonone ogundho! kuom riekone gi ng’eyone oseelonwa dwarone mopondo, tiende ni oseelonwa gik mane ochano chon kuom ng’uonone, mondo otim kuom Kristo ka ndalo ogik kare. Osechano mondo oriw gik moko duto manie polo kod manie piny obed achiel kuom Kristo.” jo-Efeso 1:8-10

- Mich machielo maluwe ma Paulo wuoye mondo wang’e en ni waseyudo ng’eyo kod fweny (elruok) mar gik ma Nyasaye osetimo, motimo, kod ma obiro timo...
- Wan duto kane pok owarwa ne wadak e mudho mandiya. To koro wan gi Roho Maler mabiro fwenyonwa (elonwa) adiera mar Wach Nyasaye.
- Koro wang’eyo wach man kuom chieng’ ma nyakachieng’, (ngima mochwere) gima biro timorenwa ka watho.
- Wang’eyo ni Yesu, En e thor mar sigendni (kaka gik moko osebedo nyaka nene) to nikech nyithinde chieng’ moro noduogi mondo okawwa wabed kode nyakachieng.
- Sani koro wang’eyo ni Satan e ruodh pinyini, to wang’eyo ni chieng’ moro notere e kum mochwere. Pinyini ibiro kethe mi chak chweye kendo to Yesu ema nobed jaloch mar pinyino.
- Wang’eyo magi duto nikech Roho Maler oseelogi ni wan

H. Nosingonwa bedo jocham mwandu gi Ruoth Yesu

“Nyasaye, mochano gik moko duto mondo obed kaka odwaro nyaka a chakruok, noyierowa wan jo-Yahudi mondo wabed joge owuon kuom Kristo:” jo-Efeso 1;11

- Mich machielo maluwe ma Paulo dwaro mondo omi wang'e en ni osemyo wabedo mage kuom Kristo.
- Bende nyithindo mawuok e mier modhier ahinya yudo gimoro ka jo nyuolgi otho? Ngang'. Onge gima inyalo weyonigi.
- Kane pod wan kuom Adam, ne wachalo gi nyithindogo ma ne wuok e mier modhier. Ne onge gimoro mane wanyalo yudo mak mana tho kod kum mochwere.
- To koro Nyasaye osemyo wabedo nyithinde owuon, to kaka nyithind Ruodh ruodhi osemyo wabedo jocham mwandu mar ruoth, ngima mochwere, hera, bet e winjuok kode, givet achiel gi Wuoro.

“Notimo kamano mondo wan jo-Yahudi mane okwongonu geno kuom Kristo, un joma ok jo Yahudi, wami ji opak duong'ne maler.” jo-Efeso 1:12

- To nikech Nyasaye osemyowa michgo duto mag Roho; noyierowa, noketowa wabedo jomaler, nomiyo wabet e winjuok kode, nomiyo wabedo yawuote nowarowa, noweyonwa kethowa, nomiyo ng'eyo, bedo jocham gikeni; Waseyudo michgi duto ok nikech wawinjore yudogi to mana nikech ng'uono kod hera mar Nyasaye ma en go kodwa.
- Kaka ng'eyo marwa medore kuom gik moko duto ma Ruoth osetimonwa, Nyasaye yudo pak nikech mano.

I. Noketonu (nomiyou) ranyisi ma en Roho Maler.

Kamano e kaka un joma ok jo-Yahudi bende ne uwinjo wach mar adiera ma en Wach Maber mane okelonu Warruok, mi uiyie kuom Kristo, kendo Nyasaye nomiyou Roho Maler mane osingore ni nomiu, kaka ranyisi ni un joge. Jo-Efeso 1;13

- Paulo nowacho ni mich machelo ma waseyudo en Roho Maler. E saa mane wayie kuom Kristo, Nyasaye nomiyo Roho Maler.
- Nyadi mang'eny wahinyo keto alama (ranyisi) e gigewa mondo mi wayud kaka wapogogi mayot kod mag jomamoko mondo mi kik jomoko kwer ni ok gin magwa. Nyasaye oseng'iewowa gi remb Wuode kendo osemyowa Roho Maler ma “oseketo” kido mar ngima Kristo kuomwa.
- Koro Satan ok nyal kwnowa kaka nyithinde nikech wan-gi Roho Maler. Ma nyiso ni wan mag Nyasaye. En Wuonwa.

J. Ka Roho Maler odak e iwa- singo ma Nyasaye nosingo kuom Warruokwa mabiro.

“Roho e singo manyiso ni wananwang’ gik ma Nyasaye osesingore ni nomi joge, kendo omiyo wabedo gi adier ni Nyasaye nowar joge chuth, mondo ji opak ng’uonone maler.” jo-Efeso 1:14

- Paulo nowacho ni ok mana “kido mar ranyisi” mar Roho kende ema nyiso ni wan mag Nyasaye, to En bende en “singo” ni bet ni wan jocham gikeni (mwandu) en adier. Samoro ka ng’ato dhi ng’iewo gimoro ma nengone tek to ok en gi pesa moromo, to ochulo pesa ma omakogo gino manyiso ni odware eka inyalo kanone gino nyaka ochul pesa modong’.
- Kata obedo ni Yesu nochulo gop richowa duto, to pod wadak e piny marachni, e ringruok mokuong’, kendo bet ni wan e jocham mwandu maradier to pok wang’eyo.
- Nyasaye nomiyowa Roho Maler kaka ranyisi ni en adieri ni ka oterwa e polo malo mi waweyo pinyini, waweyo ringruokgi, koro eka wanabed gikeni moromo chuth, kuom bedo joge Nyasaye, osemyo wabedo jocham gikeni chutho to ka pod wadak e piny marachni, e ringruok mopong’ giricho, pod ok wanyal ng’eyo gik moko te.
- Ka walokore waweyo ngimani mi wabet kode kaachiel, to wabiro chako neno kaka wan jocham mwandu (gikeni)
- To ka ma otimore, wabiro miye pak kod duong’ duto, kuom mano eka wana nene mokwongo kaka en Nyasaye maduong’ manyalo, ma jang’uono kendo kaka en Nyasaye ma jahera.

A. Wago erokamano ni Ruoth nikech yie kod hera mar jo-Efeso.

“Mano emomiyo kane awinjo wach yie ma ungo kuom Ruoth Yesu, kod hera muherogo jo Nyasaye duto, ne achako goyo ni Nyasaye erokamano nikech un, bende pok awayo timo Kamano, Alemonu;” jo-Efeso 1:15,16

- Paulo nosewinjo yie mar jo-Efeso kuom Ruoth kod hera mane gin-go kod jok mamoko (jo-Kol. 1:4; jo-Rumi 1:8)
- Jo-Efeso nosedoko nyithind Nyasaye kuom yie tho mane Yesu othonegi-go.
- Koro ne gisiko ka gin gi yie kuom singo mag Nyasaye duto mano singo ni nyithinde.
- Kaka ne gimedo puonjore mang’eny to gi molooyo kama koro ne gintie kuom Kristo kendo wuotho ka gi keto geno kuom Roho, hera mar Nyasaye nochako landore kuom jok mamoko kokalo kuomgi.
- Jo-Efeso nohero jok mamoko gi hera mar Nyasaye, ma en hera mopogore gi hera mar dhano. (1 jo-Kor. 13:4-7)
- Hera mar Nyasaye en hera ma ohero go ji ka ok odew hera ma gi herego. (2 jo-Kor. 12:15) ohero jowasike. (Math. 5:44)
- Jo- Efeso moyie neni kod hera makama mana nikech Roho Maler ema ne chopo tichne kuomgi. Gin giwegi kuom tekogi ne ok gi nyal bedo gi herano.

B. Lemo mondo gibed gi winjo mar chuny maiye kod ng’eyo Nyasaye matut-

“Alema ka akwayo Wuora ma Wuon duong’ duto, kendo ma Nyasach Ruodhwa Yesu Kristo, mondo umiu Roho makelonu rieko kendo fwenyonu gik moko mondo ung’eye:” jo-Efeso 1:17.

- Jo-Efeso moyie neni kod hera gi jok mamoko, to Paulo nolemo ni mondo Nyasaye obi ofwenyre nigi mondo mi gibi gi ng’eye matut molooyo. Kaka nyithind Nyasaye, ma e dwarowa maduong’ie molooyo “ *Wach maduong’machando kanyakla mar jo-Kristo, (Kanisa) seche duto en Nyasaye Owuon, kod gima lich miwuoro kuom ng’ato moro amora, ok en gima onyalo wacho kata timo, to kaka en, e chunye ma iye okawo ni Nyasaye chalo en ng’eyo ma en-go kuom Nyasaye, mana kaka wachne maduong’ en, gik mowacho kuome kata moweyo ok owachi nikech seche duto ling’ mare nikod weche mawinjore madongo molooyo mowacho---Chutho chwanyruok moro amora kuom Nyasaye... Ng’at man gi yie makare kuom Nyasaye obet ma onge gi chandruokgi nyaka bedie*

nikech ngima ma wakale ma bende mogik ok gi nyal badhe nikech ok bi deko kapok girumo” (Jandiko mar wachni ok ayange maber).

- Ok chun ni nyaka wabed gi yie mang’eny, hera mang’eny, tije mang’eny, to onego wang’e Nyasaye mang’eny to gimoloyo kaka wamedo ng’eye, e kaka wabiro medo yie, hera, kendo tiyone.
- Ka nowarwa, Nyasaye nomiyo wabet yawuote, to seche duto gik ma watimo kata kaka wachalo ok nenre ka gima wan yawuote, nyadi mang’eny watimo gik moko mana kaka nyithindo matindo, mano timore nikech wa Ng’eye.
- Be igombo mondo nyithindi otim gik moko kaka jok madongo? Ngang’.
- Mokwongo nyaka gi kaw thuolo margi kaka nyithindo kuom puonjruok kendo ka gi dongo kuom higni mang’eny kapok gi bedo joma dongo.
- Wan bende, mokwongo nyaka wapuonjore wategno kuom winjo kod ng’eyo Nyasaye kapok wachako timo gik moko kaka yawuot Nyasaye.
- Tich Roho Maler en mondo ofwenynwa Nyasaye. Ne ok wanyal ng’eye gi tekowa wawegi; kata mana kuom somo Muma ne ok nyal miyo wang’eye.
- Ng’eni Roho Maler ema nondiko emomiyo kuom wachno onyalo mana winjore e yor roho. Roho mar Adiera kende ema nyalomiyo wang’e Nyasaye.
- Nyaka wachiwre ni Roho Maler mondo okaw Wach Nyasaye kendo opuonjwago e chunywa, ka oelonwa adiera man kuom Nyasaye mang’eny to gi moloyo.
- ***“Anakwa Wuoro, mi enomiu jakony machielo mondo osik kodu nyakachieng’. Jakonyo en Roho mar adiera, ma pinyni ok nyal rwako, nimar pinyni ok nene, kendo ok ong’eye. Un to ung’eye, nimar osiko kodu, kendo odak e iu. To jakony, ma en Roho Maler ma Wuoro biro oro e nyinga, nopuonju gik moko duto kendo nomi upar weche duto ma osewachonu.” Joh 14,16,17,26***
- ***“Pod an gi weche mathoth mowinjore awachnu, to pod ok unyal winjogi. To ka Roho mar adiera osebiro, to enopuonju adiera duto. Ok enowach mana wachne owuon, to enowach mana gima owinjo, kendo enonyisu tiend gik mabiro timore. Enomiya duong’, nikech gik ma enowachnu nogol mana kuoma.” Joh. 16:12-14***
- Roho Maler noor mondo odag e iwa kotelo kendo ochikowa e adiera mar Wach Nyasaye.
- Nyaka waket geno marwa kuome mondo otim gima Nyasaye noore mondo otim.

C. Kwayo (lemo) mondo mi ging’e geno moseluonggie

“ Akwayo ni chunyu oyawre mondo ung’e gima ugeno moseluongoue, kendo ung’e kaka gwethne mozesingore ni nomi joge ogundh,”- jo-Efeso 1:18

- Paulo nolemo ni chunyi oyawre mondo mi gi ng'e gima gi geno moseluongogie. Ng'eni luong mar Nyasaye, mokwongo en kuome owuon (1 jo-Kor. 1:9; Math. 4: 18-20 Mariko 3:13-14 Mariko 6:7) Mana kaka jopuonjre, mokwongo Nyasaye luongowa ire; eka otimo tich maduong' e ngimawa, ka olosowa wabet e kit Wuode, kendo eka bang'e noorowa mondo wadhi watim dwarone kendo wachop chenro Mare.
- Osemiwa ngima mare, ngima mar Kristo.
- Dwaro mar Roho en ni mondo omi wa fweny Kristo eka onyag ngima Kristo kuomwa kendo mogik onyis ngima Mare kokalo kuomwa e ngimawa mapile (gik mwatimo)
- **Bende Nyasaye luongowa mondo wabed kode e ngima mochwere. Ka nowarwa, nomiyo wabedo gi adiera e chunyiwa ni Yesu osemiyowa ngima mochwere kendo ni chieng' moro noterwa e polo mondo wabed kode.**

D. Lemonigi mondo ging'e gweth mogundho mar duong' mar Nyasaye man kuom joge Maler

- Bende Paulo nolemo ni chunyi oyawre mondo, ging'e kaka "gwethne mosesingore ni nomi joge ogundho." Wesni ok nenre ka gima owuoyo e gweth marwa man kuom Kristo kaka man e wes 11, to mana gwethne man kuomwa. En gima iwuoro ni Ruoth kwanowa kaka mwandune maduong' Rapar mar Chik 32:9-12).

E. Kwayo (Iamonigi) mondo ging'e teko maduong' mar Nyasaye matiyo kuom joma oyie duto.

"Bende mondo ung'e teko maduong' matiyo kuomwa wan joma oyie kuome. Mano e teko maduong' mane otiyogo kochiero Kristo oa kuom joma otho, mi oketo e bade korachwich e polo," jo-Efeso 1:19-20

- Lemo mar Paulo mogik en ni Nyasaye biro elo tekone maduong', ma Roho Maler dwaro mondo ochop tijno e iwa kokalo kuomwa. (jo-Kol. 1:11)
- Gik moko ma wageno, warruok, ngima mochwere, kod mamoko, gibiro nenore ka gik mofuwo ni joma ok oyie, to wan kuomwa ok gin fuwo. Wang'eyo ni bang' ka Yesu nosethonwa mi noyike, Nyasaye nochiere mochako obedo mangima kendo otere e polo malo.
- To kaka ma notimore ni Yesu, kendo koro wan bende wan "kuome", Wan gi chir ni Nyasaye nyalo kendo obiro timo gik moko duto mosesingore e Muma.
- Nyaka wachiwre ni Roho Maler mondo omi wang'e mang'eny to gi molooyo kaka tekone maduong' en kod kaka otiyo kuomwa kendo kaka otiyonwa.

- Kaka wamedo winje kendo ng'eyo Nyasaye, e kaka wabiro medo chiworene (geno kuome).

F. Oting' Ruoth Yesu Malo-

“Kristo nigi loch kuno kuom ruodhi mag polo duto, kendo kuom teko duto, gi loch duto, gi duong' duto, kod nying' moro amora mi nyalo luongi, ok e pinyini kende, to e piny mabiro bende,.” jo-Efeso 1:21

- Paulo nyisowa duong' ma Yesu noyudo ka noting'e malo kimiye duong' bang' ka nosechier oa kuom joma otho kendo odok e polo. (jo-Filipi 2:9-11)
- Noseting' Yesu malo moloyo malaika duto, Satan kod chunje mage maricho, maluwe kod ji duto kuonde duto nyakachieng'.
- En gima duong' mondo mi wang'e duong' ma Nyasaye osemete Yesu, nikech kanyo, ema Muma Wacho ni wabetie kode. E buk mar 1 jo-Kor. 1:30 wasomo ni, “osekelou e achiel gi Kristo.” Nyasaye nokawowa moketowa kuom Kristo; wan kuom Kristo. Ka Kristo nodhi e musalaba, ne wadhi kode; ka noike e liel wan bende noikwa kode e liel; kendo ka nodhi malo e polo mobet e bat korachwich mar Wuoro, kanyo ema wan bende wabetie kode.

“Nyasaye noketo gik moko duto e teko Kristo, kendo nomiyo Kristo obedo wi Kanisa ma en kanyakla mar ji duto moyie kuom Kristo. Kanyakla mar joma oyie kuom Kristo en ringre Kristo, kendo ka ringruok oriwore gi wich, to jal mamiyo gik moko duto chopo kare, bende chopo kare en Owuon.” (jo-Efeso 1:22-23)

- Kanisa e ringre Yesu to En e wi Kanisa.
- Ma nyiso ni Yesu ema nigi teko duto te ewi kanisa mare bende mamiyo wan duto wachopo kare, kaka Roho Maler miyo wachopo kare kopong'owa gi ngimane.

A. Ng'at maparonwa

- E puonjruok mar 2, Paulo nonyiso jo-Efeso gik ma nose migi kuom Kristo. To koro, kuom temo mondo mi ng'uono mar Nyasaye oyangre kuom gik moko duto manose migi, Paulo noparonigi kaka ne gichalo ka negin kuom Adam.
- ***“Chon ne un joma otho nikech kethou kod richou;” jo-Efeso 2:1***
- Kane pok owarwa, ne wan e nyim Nyasaye kaka jok mopogore kode kendo motho. Nonyuolwa e pinyini kuom Adam, ka wan joma opogore gi Nyasaye, kendo ka wan e yo materowa e kum mochwere.
- Samoro nyalo bet maber ka wapro buk mar jo-Rumi 5:12 kod jo-Rumi 6:23 nikech richo mar ng'at achiel (Adam), wan duto nonyuolwa joricho.
- “Misach richo en tho” nonyuolwa joricho, kuom mano tho noloyowa.
- E kindeno, kata obedo ni ne wan joma ngima e ringruok, kuom chuny to ne wan joma otho; mopogore gi Nyasaye kendo ochomo mana kum mochwere.
- E kar chakruok Nyasaye nochweyo dhano makare kendo ma onge richo, to ka Adam gi Hawa noketho ne gibedo joricho kendo nyithindgi kod nyikwagi duto nonyuol e richo, (joketho) kendo e nyim Nyasaye ne gin joma otho.

B. Ne Wachal Nadi Motelo

“E ndalogo, yore richo ema ne uwuothoe, kuluwo timbe mag pinyini. Ne uwinjo wach ruodh teko mar kind polo gi piny, ma en chuny ma koro tiyo kuom joma otamore yie kuom Nyasaye.” jo-Efeso 2:2

- E wesni, Paulo wuoyo kuom gik moko adek ma ne nie kit ngimawa kane pok owarwa kendo kane tho pod oloyowa.
- Mokwongo, nowacho ni, ne wawuotho ka waluwo timbe mag pinyini.
- Ma nyiso ni piny kod gike mag Satan molos kuom teko, wuro, gi gombo kendo wuotho ka waluwo gike maricho kod timbene maricho ema ne chikowa.
- Ne ok wawuoth kaka Nyasaye dwaro.
- Mar ariyo, Paulo wacho ni, ne wawuotho ka waluwo timbe mag ruodh teko mar kind polo gi piny.
- “Ruodh teko mar kind polo gi piny” nyiso ni Satan.
- To nikech newapogore gi Nyasaye, ka wawuotho kwaluwo gik pinyini to bende nikech Satan ema chiko “gik” piny, wan bende wan bwo teko mare ka ochikowa kuom wuond mare

- Mar adek, nowacho ni, ne wawuotho ka waluwo (wawinjo) wach ruodh teko mar kind polo gi piny, ma en chuny ma koro tiyo kuom joma otamore yie kuom Nyasaye
- Kaka ne wawuotho ka waluwo timbe mag pinyini ka Satan chikowa ,kamano bende e kaka ne watimo gik moko kaka ji mamoko ma ok ong'eyo Nyasaye.ne waluwo gik mamiyo ok wawinje

C. Nyithindo mag mirimbe

“Chutho, waduto ne wachal kodgi, kane watimo gik ma ngima mar dhano gombo, kendo watimo gimoro amora ma ringrewa gi parowa dwaro. Kamano wan bende ne onego Nyasaye kuomwa gi mirimbe nikech timbewa.Efeso 2:3

- Nikech nonyuolwa kuom Adam, ka wapogore gi Nyasaye, ne wadak ka ringruok osiko chiko ngimawa, ma en gombo ma miyowa timo gima rach.
- Mago duto ma chunywa gombo gin richo to nikech ne wadak e bwo loch kod teko mar ringruok; en ema nochiko pachwa, dwaro marwa, kod timbewa, mano emomiyo obedo gima chiko ringrewa, timbewa (kuonde ma wadhiye, gik ma wawinjo, gik ma waneno, gik ma wawacho, kod mamoko).
- Nikech nonyuolwa kuom Adam, ka wapogore gi Nyasaye, e bwo loch teko Satan kendo wuotho ka ringruok ema chikowa. Paulo wacho ni ne wan jogo mag mirimb Nyasaye.
- Ne ok onyuolwa ka wapogore gi Nyasaye kende, to bende ne wan jogo mayudo mirimbe nikech richo kod tamruok winje (jo-Rumi 1:8)
- Ma e kaka ji duto ma dhano onyuolo chalo:
 - a. Inyuologi ka gipogore gi Nyasaye
 - b. Ka gin e loch teko mar Satan
 - c. Gidak ka ringruok ema chikogi
 - d. Ka gin jogo ma mirimb Nyasaye ni kuomgi.

D. Kama ne wantie chon kod kama nyien makoro wantie

“To Nyasaye noherowa ahinya, omiyo nonyisowa kaka ngu’uonone ogundho, nimar kata obedo ni ne wan joma otho kamano nikech richowa, to nomiyo wadoko mangima kaachiel gi Kristo. Ng’uonone ema omiyo oseresou; Adier nochierowa kaachiel gi Kristo Yesu, kendo nomiyo wabedo kaachiel kode e polo:”jo-Efeso 2:4-6

- Kama ne wantie chon kuom Adam ne en kama geno onge. Ne waonge gi geno.

- Ne wachal mana kaka Jonah kane ni ei rech. No oonge gi geno kuome owuon. Ka dine Nyasaye ok otimo gimoro mondo orese, Jonah ok dine oresi kendo dine otho.
- Kamano bende e kaka ne wachal kane pod wan kuom Adam. Ka dine Nyasaye ok otimo gimoro mondo oreswa (owarwa), wan duto dine watho e richowa mi wadhi e kum.
- Onge yo moro ma dine waresorego kendwa.
- To Paulo nowacho ni Nyasaye nigi ng'uono mogudho kendo oherowa gi hera maduong'. Ng'uono en "chiwo ma ok wawinjore yudo". No winjore wadhi e kum mochwere, to Nyasaye miyowa ngima mochwere mondo wadagi kode e polo.
- Ne wanyalo kawo thuolo malach ka waparo tiend wach ma Paulo wuoye kae.
- No nyuolwa joricho, ka wan jok mopogore gi Nyasaye. Ne wan jowasike man e bwo teko mar loch Satan, ma ringruok ema chiko. Ne wan jok man e mirimb Nyasaye kendo ma nochomo mana kum mochwere.
- TO NYASAYE, noherowa ahinya, omiyo nonyisowa kaka ng'uonone ogudho ka otimo ni dhano ng'uono ma ok oromo kode kendo nikech herane maduong' mane en go kodwa, nomiyo wabet mangima kaachiel gi Kristo.
- Ng'uono kod hera mar Nyasaye ne ng'eny ahinya mane ok nyal weyo mondo wasik ka wapogore kode.
- Chik Nyasaye dwaro ni richo nyaka kum, to ng'uono kod hera ne ok nyal yie mondo wan ema wakaw ting'no kendwa, mi nochune mondo oor Wuode owuon mondo okawnwa ting'no mondo mi wachak wadog wabed kode e achiel.
- Emomiyo, Kristo nowarowa ka golowa e kitwa machon mar richo kod pogruok gi Nyasaye kendo oseketowa kama nyien mar ngima kendo bedo jok maler kuome Owuon.

“Adier, nochierowa kaachiel gi Kristo Yesu, kendo nomiyo wabedo kaachiel kode e polo:” jo-Efeso 2:6

- Ma bende e wach ma Paulo nondiko chien e buk mar jo-Rumi 6 kama nowachoe ni nikech tho mar Kristo ma nothonwago to kaka Roho Maler oseketowa kuom Kristo, gigo duto ma notimorene wan bende ne gitimorenwa
- Nogure: wan bende nogurwa kode kaachiel.
- Noike, nochier mi odhi obet e bad Wuoro korachwich; wan bende kamano osechierwa mondo mi wawuoth e ngima manyien (jo-Rumi 6:4) ka wan gi kido manyien ma wayudo kowuok kama nyien ma makoro wantie e bad Nyasaye korachwich.
- Kata obedo ni Nyasaye w₂₀ ni kama e kaka koro wan kuom Kristo, nyadi mang'eny ok wachal kata nyiso ka gima mano en adier.
- Ma timore nikech gima miyo timbewa bedo gi ndhandhu kuom ngimawa manyien, en thuolo malach kendo wadhi mos ma Roho Maler timo e ngimawa

wan duto. Ka pod wan joricho, en chandruok maduong' mondo mi wayie rwako herane.

- Tich ma kama chakore gi ng'eyo. Mokwongo Roho chako ka miyo wafuenyo gik mawan-go to kod ni wan jok manadi kuom Kristo. to kaka chunywa medo bet gi yie kuom wach mar adiera, wayie kuome, to adiera ma yiego kuome biro miyo wabet machal gi Kristo.
- Dwaro marwa ok ni nyaka watem mondo wabed machal gi Kristo, to waket geno mana kuom Roho, ma tichne en ni mondo otelnwa koterowa e adiera to mogik wabed machal gi Kristo

E. Ng'uono mochwere

“Notimo kamano mondo onyisgo tienge duto mabiro mwandu mogudho mar ng’uonone mane omiyowa kuom hera maduong’ mane oherowago kuom Kristo Yesu “jo-Efeso 2:7

- Paulo wacho ni gima Nyasaye nosetimonwa kuom Kristo, biro nyiso kaka ng'uonone mochwere en gima duong' kendo miwuoro.
- Ng'eni nguono en “mich miyudo nono maonge chudo moro” miyo ng'ato gima ok owinjore oyudi.
- E tienge duto onge gimoro mosetim ma ng'ato moro mane ok owinjore yudo pok noyud kaka wan kane Nyasaye nooroWuode mondo othonwa.
- Keto ma e pachwa biro timo gik moko ariyo: obiro miyo wang'e kaka ng'uono Nyasaye duong' to kod kama lich mane dhano nitie ka ne wan kuom Adam. Opak Nyasaye kuom ng'uono

F. Ng'uonone ogudho (kech)

“Ne uyie kuome, mi oresou. Adier, ne oresou mana kuom ng’uonone, to ok kuom gik mane utimo un uwegi. En mana mich mar Nyasaye. Ne ok owarou nikech gimoro amora ma usetimo, omiyo kik ng’ato pakre.” jo-Efeso 2:8-9

- Onge ja-Kristo kata achiel mosebetie mowar manowinjore gi yudo warruok mane gi yudo kuom Kristo.
- To kata mana Habil, Seth, Enoka, Noah, Ibrahim, Isaka, Jakobo, Joseph, Musa, Daudi, Maria, Johana ja Batiso, kata mana, jopuonjre Yesu be ne onge kata achiel, to kata mana in kod an, onge kata ng'ato achiel mano winjore yudo warruok, gi duto nowinjore giyud kum mochwere.
- To nikech Nyasaye nigi kech (nguono) mogudho kendo nikech herane maduong' ma en go kodwa, koro oseresowa kuom richo, kaachiel kod tekone, to osemiyo wabedo jok maler kendo nyithind Nyasaye makare.

G. Timo timbe mabeyo

“Wan chuech manyien mar Nyasaye. Nochueyowa kuom Kristo Yesu mondo wabed joma timo timbe mabeyo, mane Nyasaye owuon oikonwa mondo watim.”jo-Efeso2:10

- Wadog chien e wes 1-3, Paulo nonyiso kaka ne wachalo chon kane wan kuom Adam, kod kitwa ma nemiyo watimo gik ma kamago; timbe mag ringruok.
- E wes 4-9 Paulo nyiso ni kama nyien ma koro wantie kuom Kristo en nikech ng’uono mar Nyasaye.
- To koro e wes 10 kae, Paulo wacho nito en olemo mane ma wanyago kama manyien ma wantie; timbe mabeyo
- To kuom kaka ng’eyo ma wan-go, winjo, kendo kuom yie ma wan-go ni oseketwa tenge kama nyien ei Kristo, wabiro timo timbe mabeyo.
- Nikech kaka olemo ma ringruok nyago en richo kamano bende timbe mabeyo gin nyak mar winjruok manyien ma wan- go gi Kristo

A. Kido machon kod kido manyien

- Paulo pimo kido machon mane wan-go kuom Adam kod kido manyien ma waseyudo kuom Kristo.

“Paruru ni ne ok un jo-Yahudi kuom anyuola. Chutho, jogo mong’ere kaka joma oter nyangu nikech gima otim gi lwedo e ringregi, ne luongou ni joma ok oter nyangu;.” jo-Efeso 2:11

- Tero nyangu kuom jo-Yahudi ne en gima duong’ ahinya, kaka ne en kido manyiso ni kuom ogendni duto mag piny, gin e jok ma Nyasaye noyiero.
- To nikech gin e jok ma Nyasaye noyiero to joma ok jo-Yahudi to ne ok oyiero, ne gichayo joma ok jo-Yahudi ne ginenogi kaka jok ma timbegi mono kendo ma joricho.

“Bende paruru ni e kindego ne uonge gi Mesia. Ne ok un e kanyakla mar oganda jo-Israel. Kamano ne ok un kuom joma Nyasaye otimogo winjruok, kosingore ni obiro gwedhogi, kendo ne udak e piny ka uonge gi geno, kendo ka uonge gi Nyasaye. To koro kuom Kristo Yesu, un ma yande un mabor, osekelou machiegni kuom tho mar Kristo” jo-Efeso 2:12-13

- Paulo paro ni jok moyie man Efeso kaka ngimagi machon ne chalo, ne gionge gi Kristo kendo ne ok gin e kanyakla mar oganda jo-Israel to bende ne ok gin kuom joma Nyasaye otimogo winjruok, kosingore ni obiro gwedhogi.
- Kinde duto jo-Israel nosebedo gi geno kuom singo mar biro Jawar, to jok ma ok jo-Yahudi to mago duto ne gi onge-go.
- Kata obedo ni Muma Machon duto Nyasaye norito, ne orango kendo nogwedho jo Israel. Kinde duto nomiyogi yo mamiyo gibet kode e winjruok.
- To kuom yore mag bet e winjruok kode gi onge ma nomi joma ok jo-Yahudi.
- Jok ma ok jo-Yahudi ne ok ong’eyo, winjruok manotimo kod singruokne kuom biro mar Jawar mane onego bi mondo ogolgi e richogi.
- Wan bende, ne ok wan jo-Yahudi to bende ne wa onge gi Kristo kendo bende ne ok wan kuom oganda ma Nyasaye notimogo winjruok mar singruokne kuom jawar.
- To Paulo dhi nyime ka wacho ni kata obedo ni wan to gi jo-Efeso, ma yande ni mabor gi Nyasaye kod singo mage, remb Kristo osekelowa machiegni.

“Kristo Owuon e kue marwa, nikech oseriwo jo-Yahudi gi joma ok jo-Yahudi odoko oganda achiel. Kuom chiwo ringre owuon, osemuko ohinga mar sigu mane opogowa, kendo osetieko Chik Musa gi wechene duto. Osetimo mago duto

mondo oriw ogendni ariyo obed achiel kuome, mondo kue obedi;” jo-Efeso 2:14-15

- Kuom Chik oganda mar jo-Yahudi ne gibedo jok ma kwanore kaka jo makare, kendo ka gikawo jok ma ok jo-Yahudi kaka joma ok kare, nikech ne ok gi rit Chik, kuom mano ma nokelo sigu e kind jo-Yahudi kod joma ok jo-Yahudi.
- To koro kuom Kristo, Nyasaye oseketho ohinga mar sigu mane Chik okelo.
- Kuom mano Chik koro onge gi teko, to kuom Kristo, onge gima jo-Yahudi nyalo sungorego mak mana kuom ng’uono mar Nyasaye; emomiyo, oonge gi thuolo mar mondo mi osungre kuom timne makare.
- To nikech Kristo, ogendni duto man e piny romre. Jogo duto moyie rwako Kristo kaka Jawar bedo nyithind Nyasaye, to jogo modagi, gi dong’ ka gi pogore (gionge) gi Nyasaye, obed ja-Yahudi kata ng’at ma ok ja-Yahudi

“Ne otho e musalaba mondo otiek sigu ma e kindwa, kendo otimwa ringruok achiel kuom Nyasaye. Ne obiro molando Wach Maber mar kue ni un joma ok jo-Yahudi mane ni mabor gi Nyasaye, kendo ni jo-Yahudi ma neni machiegni kode. Kuom Kristo ema wan duto, wan jo-Yahudi kod joma ok jo-Yahudi wanie gi thuolo mar dhi e nyim Wuoro kuom Roho achiel.”. jo-Efeso 2:16-18

- Motelo, jo-Yahudi ne gin oganda moyier mag Nyasaye to ji duto kod dhouidi mamoko ne ok oyiero. To koro, kokalo kuom. musalaba, wan duto wan gi yo kuom Roho madhi ka Wuora, kaka nyithinde, kendo ji duto ma gin nyithind Nyasaye gin ringruok achiel kuom Kristo.
- Ndaloni, kuom Kristo, ji duto nigi thuolo ma gidhigo ka Nyasaye kokalo kuom Roho. En e Wuonwa man e polo kendo koro wanyalo donjo kama ler moloyo gi chir e saa moro amora (jo-Hib. 10:19).
- KaYesu ne pok obiro mondo omi ma otimre, Nyasaye ne inyalo mana lam e Hekalu kende, to mana ka oluw chike moko manoketi.
- Ng’at ma ok ja-Yahudi, ma ok ter nyangu ne ok nyal donjo gi jo-Yahudi e hakalu kuonde ma iye mong’adi.
- To kata kamano, ka Yesu notho e musalaba nokok koyuak niya, “orumo” nanga mogeng’o Hekalu nobarore diere aa malo nyaka piny, mano ne en ranyisi mar Nyasaye ni kuom Kristo koro, ji duto nigi thuolo mar dhi ir Nyasaye Wuoro.

“Emomiyo koro ok un welo kata jodak to un e oganda achiel gi jo-Nyasaye, kendo un jood Nyasaye. Un bende osegerou e wi mise mane joote kod jo-hul wach moa kuom Nyasaye oketo, ka Kristo owuon ema obedo kidi motegno

moriwo kor ot. Kimedo gero ot, to en ema omako ot duto, komiyo obet Hekalu Maler kuom Ruoth. Un bende igerou kuome kaachiel kodwa mondo ubed kar dak mar Nyasaye kuom Roho.” jo-Efeso 2:19-22

- E kinde mag Muma Machon, kar dak mar Nyasaye e pinyka mokwongo ne en Hema Maler, to bang’e achien nodak e hekalu ma jo-Yahudi nogero gi kite.
- To ndalogi, kar dak mar Nyasaye e pinyka en kuom jogo mosebet nyithinde.
- Roho oseketowa duto kaachiel “kuom Kristo”, Paulo nowacho ni igerowa nyaka chop wabed hekalu maler “kuom Ruoth”

B. Mondo omiu teko kuom Roho

“Kaka nawacho chon ni adwaro goyo chonga piny mondo alem, to koro agoyo kalamo Wuoro, mamiyo dhoudi duto mae polo kod mae piny ng’eyo tiend gima bedo Wuoro en. Akwayo Nyasaye kuom duong’ne mang’ongo mondo omiu teko e chunyu maiye kuom Roho mare.” jo-Efeso 3:14-16

- “To kuom kaka ber ma duong’ne nigo,” ng’eni e buk mar Wuok 33:18 Musa nokwayo Nyasaye mondo onyise duong’ne maler, to Nyasaye nodwoke e wes 19, abiro miyo berna duto kadh buti” to kendo e buk mar Wuok 34:6 olero ni duong’ne en ng’uono mare, kech, kod hera kuom dhano ma joricho.
- Paulo nolemo ni mondo omi jo-Kristo teko e chunygi ma iye kuom nyalo Mare (berne).
- To be duong’ mang’ongo mar Nyasaye nigi giko mare? Ngang’.
- To bende teko ma Roho Maler nyalo miyowa onge gi giko. (ok nyal rumo) (Kol. 1:11)
- Gima omiyo wanyap ahinya kaka jo Kristo en nikech ringruok marwa to kaka wamedo wuotho e ringruok, ok wabi fweny teko ma iye ma Roho chiwo. (jo-Gal. 5:16)
- Kaka wamedo wuotho e Roho, e kaka wamedo lokore e kit Kristo kendo wabiro ng’eyo tekone. (2 jo-Kor. 3:17-18)

“Kendo mondo Kristo olos kar dakne e chunyu kuom yie. Akwaye bende mondo umoki kendo ogurru e hera, mondo un kaachiel gi jo-Nyasaye duto, ung’e hera mar Kristo, ma lachne, gi borne kod borne madhi malo, kod tutne ok nyal ng’ere. Adier akwayo mondo ung’e herane modhiero rieko duto ng’eyo, mondo Nyasaye opong’ chunyu chuth gi gik moko duto momiyo ubedo kaka en.” jo-Efeso 3:17-19

- Paulo lemo ni kaka nyak mar Kristo medore e chunywa kuom yie, wabiro chako ng’eyo Herane modhiero rieko duto ng’eyo ma en-go kodwa, to mano biro miyo wamoko kendo wagurore kuom Herane.

- Kaka ng'eyo ma wan-go kuom Herane modhiero ma en-go kodwa medore, wabiro medo sudo machiegni kode, ka wamedo bedo machal kode...
- Kaka lokruok kawo thuolo malach e ngimawa, e kaka wamedo lokore machal gi Kristo nyaka chop Nyasaye pong' chunywa chuth gi gik moko duto mamiyo wabedo kaka En.
- Kaka wamedo wuotho e Roho, e kaka Roho medo pong'owa gi ngima Kristo, ma en e Nyasaye.

“Duong’ obed ni Nyasaye, manyalo timonwa gik moko duto molooyo kaka wakwayo kata kaka waparo, kuom tekone matiyo kuomwa. Ee duong’ obedne e kanyakla mar jo-Kristo, kendo kuom Kristo Yesu e tienge duto nyaka chieng’, Amin” jo-Efeso 3:20-21

- Jo-Efeso 3:20 nyadi mang'eny en wes mowuoye kaluwore gi gik ringruok ma dhano dwaro, to kaluwore gi wach motelo kuom puonjni en adiera ma duong' monego wang'i.
- Paulo wacho ni kaluwore gi tich mar lokruok mar dhano nyaka chop obed e kit Kristo nyaka pong' chunywa gi gik moko duto mamiyo wabedo kaka Nyasaye. To ok ma kende ema Nyasaye nyalo timo, to Nyasaye nigi teko mar loko ngimawa machal gi mar Kristo mang'eny to gi molooyo gimoro amora ma wanyalo paro.
- Tekono gi nyalo mano chiero Kristo kuom jomotho, mi okete obedo e bad Nyasaye korachwich, bende ema pod tiyo kuomwa ndalogi, komiyo wabet kaachiel gi Kristo, komedo lokowa machalo gi kidono to gimoloyo.
- Ka waparo kinde duto lweny man e kind ringruok kod Roho. jo-Gal. 5:17
- To kaka wakwanore ka jogo mogur gi Kristo, kuom yie, wan thuolo kendo koro ok wawuoth ka ringruok chikowa to ka Roho ema chikowa.
- To kaka wamedo wuotho kuom Roho (kotelonwa kendo kochikowa), e kaka kitwa medo lokore kabedo machalogi kit Kristo, ka Roho medo pong'owa gi ngima Kristo, kamano Kristo medo yudo duong' e ngimawa kendo kokalo e kuomwa (2 Pet. 3:18).

“Emomiyo tang’uru ahinya kaka onego ubedi. Kik ubed ka joma ofuwo, to beduru ka joma riek. Kik uketh kinde ma un-go nikech ndalogi gin ndalo mag richo. Kuom mano kik ubed joma ofuwo, to temuru ng’eyo gima Ruoth dwaro”jo-Efeso 5:15-17

- Wang'eyo ni osemiwa ngima manyien kuom Kristo. To bende wang'eyo ni Kristo oherowa kendo osemiyowa Roho mondo otelnwa e adiera mamiyo Nyasaye bedo kodwa mamor.
- Emomiyo, chunguru kendo wuothuru kendo beduru ka un-gi yie kuom weche mag adieragi, to kik uwuothi kaka jogo ma onge kod gigi eki.

- Piny osebedo marach, to omedo bedo marach molooyo, kendo thuolo rumo. Emomiyo, onego wawuoth ka wasiko waketo genou kuom Roho Maler, ka wachiworene kendo wageno kuome mondo oelnwa dwaro Mare e kinde moneno ni ber.

“Weuru mer, nono to ubiro ketho ngimau chuth. Kar timo kamano, to Roho ema mondo opong’u. Weruru wende Zaburi, gi wende lemo ka un kaachiel, kendo kuwer kamano to denduru Ruoth e chunyu, kamano gouru erokamano pile ni Nyasaye Wuoro kuom gik moko duto e nying Ruodhwa Yesu Krito. Beduru gi winjruok e kindu kumiyogo Kristo duong’” jo-Efeso 5:18-21

- Onego bedi ni Roho Maler ema chikowa gi gik ma watimo, to ok kong’o yien makech mimadho, kata gik mamoko.
- Ka wawuotho e ringruok, gombo mamoko mang’eny kaka mag yien, makech mimadho, kong’o, gombo mag ringruok, wuoro, gik piny, teko mar loch, kod mamoko ema biro chikowa to ok Roho Maler.
- Mondo “opong’u gi Roho” en okang’ mar bedo motegno kendo chutho onyiso ni mondo opong’u gi Roho; Roho pong’owa gi gik moko duto man kuom Kristo.
- E wes 19-21 miyowa gik moko adek manyiso ayanga kaka Roho Maler opong’owa; tich Roho Maler mar nyago ngima Kristo e iwa.
- Gima nyiso ayanga mokwongo en man kuomwa “Weruru wende Zaburi, gi wende lemo ka un kaachiel, kendo kuwer kamano, to ndenduru Ruoth e chunyu.” Gimor, ka uonge gi kuyo kata parruok, kendo ka un gi kue gi Nyasaye kuom gik moko duto ma Nyasaye miyou.
- Machielo mar ariyo en man kuom Nyasaye; “gouru erokamano pile ni Nyasaye Wuoro kuom gik moko duto,”to ok mana gik mabeyo kende, ema wagoyoe erokamano e nying Yesu.
- To machielo mar adek en man e kindwa; ng’ato kod ng’ato “beduru gi winjruok e kindu, kumiyogo Kristo duong’.”
- Kaka Roho pong’owa, ka omiyowa gik moko duto man kuom Kristo, chunyuwa biro goyo ni Ruoth erokamano. To kaka jok ma wadakgo biro neno mor kod chuny mar erokamano ma wan-go, Roho Maler biro tiyo gi mano kuom tego kendo jiwo chunygi bende.
- Jogo man kuom teko mar Roho kendo ma Roho Maler ema chiko, gi bedo gi chuny matur e kindgi ng’ato kod ng’ato, nikech gisiko kuom timo gik mabeyo kendo ka Nyasaye ema oloyo ngimagi.

B. Ka jo-Kristo odak ka oriwore kaachiel

“Emomiyo, an ng’at motue nikech Ruoth, akwayo ni mondo uwuoth mowinjore gi luong mane Nyasaye oluongougo” jo-Efeso 4:1

- Kane Paulo ndiko ni jok moyie man Efeso ne en ng’at motue e jela dala mar Rumi.
- Paulo ne en ng’at motue e jela dala mar Rumi kane ondiko ni jok moyie man Efeso, to kata kamano maduong’ molooyo nokwanore kaka ng’at motue nikech Yesu Kristo.
- E sura adek mokwongo mar baruwani, Paulo puonjo jo-Efeso moyie ni gik moko duto mag chuny gin maggi “kuom Kristo”
- Waseyudo michgo duto mag chuny; noyierowa kendo owalowa mondo wabed kaka yawuote, wasebet e winjruok kode, osereswa kendo owenwa kethowa, osemyo wadoko yawuote kendo Roho Maler en e singo. (jo-Efeso 1:3-14)
- To molooyo te, jomoyie duto osebet kaachiel gi Kristo e polo (jo-Efeso 2:5; 6), kendo gisedoko hekalu mar Nyasaye kama odakie kokalo kuom Roho Maler. (jo-Efeso 2:22)
- To nikech koro waseyudo mich duto mosemul kae, ngimawa. biro lokore.
- Ngimawa manyien man kuom Kristo biro loko kit ngimawa mar pinyini.
- Motelo, wuotho mowinjore kaka ja-Kristo ne ok nyalre, to koro nikech mich mag chuny man kuom Kristo, wuotho mowinjore kaka ja-Kristo nyalore.
- Chon ne wadak e piny ka richo ema chikowa, to Nyasaye nowarowa gi tekone Owuon, mi onyuolwa e ogandane.
Norwakowa gi timne makare kendo osemyowa pok maromre gi Wuode, Yesu Kristo.
- To koro ka wang’eyo ni oseloko ngimawa e yo makama, onego wayie ni en adier kendo kik wachak wadog wadag kaka ne wadak kapok Yesu nowarowa.
- Kuom ng’uono mar Nyasaye, koro wan e oganda Nyasaye, kendo osemyowa teko kod dwaro mondo mi wawuothi wuoth mowinjore gi ng’uono miwuoro kod kech ma waseyudo kaka mich ma wan-go(jo-Rum 12:1-2)

B. Wuoth mowinjore gi luong

“Pile kik ubed joma sungore, to beduru mamuol, kendo horeuru mos, bende nyisuru hera ma uherorugo kuom weyo ni joweteu kethogi. Temuru kaka unyalo mondo urit winjruok ma Roho osemyou, kuom kue moriwou kaachiel. jo-Efeso 4:2-3

- Wuoth mowinjore luong mane Nyasaye oluongowago en wuoth madwaro horruok mos. Wafwenyo nyawo ma wa-ngo e nyim Nyasaye kod gik ma wan-go duto, to kod mago duto ma wan, wuok kuome.
- Bende en wuodh muolo, kaka walero tiend muolo en “teko michiko.”
- “Horruok mos” en bedo modhil, wuotho gi sinani ka wan gi geno kendo ka waketo genowa kuom Nyasaye mondo omiwa teko kod dwaro mar bedo modhil kendo timo sinani gi jok mamoko.
- Teko mamiyo wawuotho mowinjore gi luong marwa iyudo e buk mar jo-Rumi 6. Nyaka wang’e kendo wayie ni ringruok ma wan go nose gur gi Kristo kendo be osechierwa mondo wawuoth e ngima manyien.
- Osemiwa ngimano mar Kristo kaka marwa. Wayie ni en adier.
- Kaka waketo genowa kuom Roho Maler mondo otim tichne mar elonwa, dongruok mar ngima Kristo mosemiwa (Joh 16:13-14), kuom yie wabiro rwake. Kendo obiro bedo gima adier e ngimawa. (2 jo-Kor 3:17-18).

C. Kue moriwou

“Temuru kaka unyalo mondo urit winjruok ma Roho osemiyou kuom kue moriwou kaachiel.” jo-Efeso 4:3

- Ng’eni wesni ok wuo kuom “winjruok mar ringruok,” to mana “winjruok mar Roho”. Wan ok onyiswa mondo wachiw winjruok. Mano en gima Roho Maler nosetimo.
- Ng’eni winjruok, ma Roho ema chiwo, nyaka rite, e yor kue moriwowa “kaachiel”; ka kinde duto wang’eyo e chunywa ni kue en elemo mar Roho.
- Kaka wawuotho kuom Roho, kendo Roho Maler miyo wabet gi kue e ngimawa, kuom kue ma kama ema biro rito winjruok man e kind owete.
- Kaka wawuotho kuom Roho kendo olemo mar kue timo tichne e ngimawa, biro miyo wariwore kaachiel gi jok mamoko e chandruok moro amora ka onge chwanyruok, gik matamowa kod gik mahimowa
- .
- Wabiro bet ka wapogore e paro, kendo ka wakwerore ng’ato kod ng’ato gi kue ka wan gi hera, kendo ka wan gi chuny man-gi miwafu kendo ma dewo ji.
- Winjruok ma Roho Maler osemiyou obiro rite owuon kaka wamedo wuotho e Roho.

D. Nitie Ringruok achiel, Roho, Geno, Ruoth, Yie, Batiso, Nyasaye, Wuoro

“Nitie ringruok achiel gi Roho achiel, mana kaka nitie geno achiel ma Nyasaye oseluongoue. Nitie Ruoth achiel, gi yie achiel, kod batiso achiel. Nyasaye bende en achiel ma Wuon ji duto. En ema oloyo gik moko duto, kendo otiyo kuom gik moko duto, bende en ei gik moko duto.” jo-Efeso 4:4-6

- Samoro nikech yie kod puonj mopogore ma wan-go yot paro ni ok ber ka wariwore gi jok moko. Wanenogi mana kagima ok gin achiel kuom fuonigo mag ringre Kristo
- Wesgi eki kete maler kama, ni joma oyie duto nigi ringruok achiel, Roho achiel, Ruoth achiel, yie achiel, batiso achiel kod Nyasaye gi Wuoro achiel.
- Riekni kod winjo ma ok kare timore nikech ringruok ma kelo sigu kod pogruok e kanisa (ringre Kristo.)
- Ka wawuotho kuom Roho wasiko e riwruok (winjruok) mar Roho kaachiel gi owetewa duto, Roho mondo okelwa duto kaachiel e adiera. “Ringruok achiel to wan duto kaachiel wan e iye;” “Roho Maler achiel” matiyo e iwa kendo kokalo kuomwa ni wach achiel, ma en miyo Nyasaye duong’ kendo losowa wabed e kite.”Geno achiel” geno kuom Kristo en loch mogur ma chunywa otweye (jo-Hib 6:19); “Ruoth achiel” Ruoth mar ngimawa moseketowa tenge mondo wabed mage kendo watim timbe mabeyo (jo-Efeso 2:10). “Yie achiel” yie kuom Nyasaye achiel; kod “batiso achiel” batiso kuom Kristo kendo nyaka e thone (jo-Rumi 6:13).
- Wanyalo geno kuom Nyasaye nikech yie kod sinani ma en-go kuom nyathine moro amora maradier, ka ok odewo yie kata dini ma entiere.

E. Mich

“To kata Kamano, ng’ato ka ng’ato kuomwa osemi mich mar ng’uono mowinjorego, kaka Kristo nochano. En ema nopogo mich ni ji, koyiero jomoko mondo obed joote, to moko johul Wach moa kuom Nyasaye, kendo moko joland Wach maber, to moko jotend jo-Kristo, to moko jopuonj. Ne otimo kamano mondo omi jo-Nyasaye duto obed joma ong’eyo tich konyo ji, kendo tich gero ringre Kristo, nyaka chop wan duto wabed achiel ma wayudo nikech wayie kuom wuod Nyasaye, kendo wang’eye. Eka wanabed joma otegn chutho, kendo wanabed e rang’iny mogik mar Kristo. Koro ok wanachak wabed kaka nyithindo mayomyom ma yamo mar puonj moro amora uko kendo tago, ka ji maricho wuondowa gi riekogi ma gidwaro witowago.” jo-Efeso 4: 7;11-14

- Kaluwore gi kaka Kristo oneno ni berne, kaka Ruoth kendo wi kanyakla en ema ochiwo mich.
- Ng’eni michgi eki imiyowagi kaka Yesu oneno ni berne.
- Ok gin mich moromo wayudi kuom ber kata tichwa moro, to wayudogi mana kuom ng’uono mare.
- To nikecho ok wawinjore wayud michgi, to be kata yut pok wayudo gi onge gima omiyo dwa sungre kata wating’re malo.
- Warang ane mich mokwongo mosemi kanisa.“Joote.”

- Ma en mich manochiwo mondo mi oket mise mar Kanisa. Nyasaye notiyo gi joote kuom chako kanise manyien kod ndiko, puonjo , kendo keto Wachne e Kanisa mochwere.
- Eka bende Paulo wuoyo kuom jo-hul wach moa kuom Nyasaye. Jo-hul wach moa kuom Nyasaye (Jonabi) mag Muma Manyien, Nyasaye ema nochiwo mondo orit Kanisa kuom jopuonj mag miriambo mane nitie e kinde mag Paulo, to kata mana ndalogi pod gidhi nyime.
- Maluwe en mich mar lando Wach maber; ng'at ma lando Wach Maber en ng'at man gi teko miwuoro kod dwaro (gombo) mar mondo opuonjre kod jok mamoko wach man kuom Kristo.
- Mich maluwe en jotend jo-Kristo kata "jopuonj" (jokwath) En tichgi mondo gitel girang, gipidh kendo girit rombe mag Yesu.
- Yesu e jakwath maduong' to ochiwo ni jomoko mich mondo obed jokwath mag rombe.
- Jopuonj: gin jogo man gi kech gi riyo mar ng'eyo wach adiera matut mar Wach Nasaye.
- Kaka Roho elo ni jopuonj adiera, obiro tiyo bende gi japuonj kuom puonjo jok mamoko.
- To koro Paulo elonwa tije mag michgi eki.

“Ne otimo kamano mondo omi jo-Nyasaye duto obed joma ong’eyo tich konyo ji, kendo tich gero ringre Kristo:” jo-Efeso 4:12

- Osechiwo mich mag bedo joote, jo-hul wach moa kuom Nyasaye jo-land Wach Maber, kod jotend jo-Kristo- jopuonj kuom chopo dwaro mar joge mondo mi gi dongi, gibed motegno kendo mondo oti kodgi kuom gero ringre Kristo.
- To michgi eki osechiwgi kuom kinde marom nadi?.

“Nyaka chop wan duto wabed e achiel ma wayudo nikech wayie kuom Wuod Nyasaye, kendo wang’eye. Eka wanabed jomotegno chutho, kendo wanachop e ranginy mogik mar Kristo.” jo-Efeso 4:13

- Nyaka chop wan duto wabed e achiel ma wayudo nikech wayie kuom Wuod Nyasaye kendo wang’eye.
- Nyaka chop wadagi kangimawa opong’ gi ngima Kristo eka wanachop e rang’iny mogik mar Kristo.

F. Ringre Kristo

“Koro ok wanachak wabed ka nyithindo mayomyom, ma yamo mar puonj moro amora uko kendo tago, ka ji maricho wuondowa gi riekogi ma gidwaro witowago.

Ooyo, wanabed jadiera, ka wawuotho e hera, mondo wadongi e weche duto kuom Kristo. En e wich;” jo-Efeso 4:14-15

- Kristo osechiwo ni kanisa Roho Maler mondo oti tich mar tego kanisa.
- Achiel kuom gik manyiso ayanga yom yom mar ja-Kristo en bedo ng’at man-gi kiawa kendo jahubagabaga ma puonj moro amora kuom ng’at mogik mowuoye kata buk mosom mogik otenore.
- To gik manyiso ayanga ni ja-Kristo otegnok kendo odongore nyaka chop obed machal gi Kristo, en yie motegno ka lwanda kuom Kristo kod wachne to gi teko ma Nyasaye chiwo kendo dwaro mondo wabed jo adiera ka wawuotho e hera.

“Kendo ringruok duto ochomore kuome, komakore gi leche duto ma en go. En ema omiyo fuoni ka fuoni tiyo tichne. Kuom mano ringruok dongo kendo gerore kuom hera;” jo-Efeso 4:16

- Ka fuoni achiel mar ringri onge, be ringruok nyalo timo tije kaka owinjore otim? Ngang.
- Kamano bende e kaka ringre Kristo (jomoyie). Jok moyie duto kaachiel iluongo ni ringre Kristo, to mondo mi wati maber kendo watim gima miyo Nyasaye mor, nyaka wati kaluwore gi yo ma Nyasaye dwaro, ka wan gi winjruok kaachiel kendo ka waketo geno marwa kuom Roho Maler.
- To kaka ng’ato ka ng’ato tiyo tich ma Nyasaye omiye, jomoyie duto yudo konyruok kendo biro yudo duong’ ka igerogi kuome (Kristo).

A. Mondo olos chunyu gi pachu odok manyien

“Chutho ne owinjo wach man kuom Yesu, kendo un jopuonjre mage, ne opuonju adiera man kuome”. jo-Efeso 4:21

- To mapiyo Paulo weyo wuoyo kuom chandruok (kuma richo nochakore) mane Nyasaye oresowaae, Yesu Kristo. Ng’eni Paulo ok wach ni pok wapuonjore gik man kuom Kristo, to owacho mana “adiera man kuome” “puonjruok adiera man kuom Kristo” en Ng’eye, to ok mana gik man kuome.

“Chutho ne uwinjo wach man kuom Yesu, kendo kaka un jopuonjre mage, ne opuonju adiera man kuome. Omiyo nyaka uwe kit ngimau machon, kendo ulony dhano machon mochomo tho nikech gombo ma ok nikare. Nyaka ulos chunyu gi parou odok manyien, bende nyaka urwakru gi dhano manyien; ma olos e kido machal gi mar Nyasaye kendo manyisore e tim makare kendo maler chutho, mowinjore gi adiera.” jo-Efeso 4:21-24

- Wach mar adiera mokwongo mane wawinjo kendo ma nopuonjwa kuom bedo ei Kristo kendo puonjruok ka wang’iyo ngi.mare, chakre e wes 22, wacho ni“Lonyuru dhano machoni.” “Kaka kuom yie wan gi adiera ni nogurwa gi Kristo, “dhano machon” oselony kata osegur e musalaba kendo koro wanyalo wuotho ka wan thuolo ka ok oywawa kendo ochikwa.
- Wach mar adiera ma luwe ma wasewinjo kendo mane opuonjwa kuom rango Yesu, en ni ka “dhano machon”oselony, Roho Maler ni thuolo mondo “olos chunyuwa gi pachwa odok manyien.” Kaka Roho medo kawo kendo chiko pachwa kod chunyuwa wabiro chako neno gik ma Nyasaye dwaro e ngimawa kendo ka pachwa lokore
- To mogik wachako neno ngima Kristo; ka Roho Maler nyago ngima Kristo kuomwa (“ka orwakowa gi dhano manyien”)

“Emomiyo koro weuru miriambo, ng’ato ka ng’ato mondo owach ni wadgi mana adiera, nikech wan duto wan fuond ringruok achiel” jo-Efeso 4:25

- Emomiyo, ka dhano machon oselony, chunyuwa gi pachwa iloso doko manyien kendo warwakore gi dhano manyien onego wadag ka ngimawa opogore gi machon (wes 25-32)
- Ere gimomiyo Paulo nowacho ni mondo ng’ato ka ng’ato owach ni wadgi mana adiera? Nikech “wan duto wan fuond ringruok achiel” Dibed fuwo ka owadwa ma ja-Kristo wuondo nyawadgi, di chal mana kaka ng’ato ma wuondore kende owuon.

“Ka mirima omako ng’ato kuomu, to kik owe mirima tere e richo, kendo kik owe chieng’ podhi ka pod en gi mirima.” jo-Efeso 4:26

- Jomoko puonjo ni mirima duto gin richo, wesni to nyisowa maler ni mirima duto ok gin richo. To en saa mane ma mirima ikwane kaka richo kod saa ma ok kwane ka richo?.
- E saa moro amora ma iya owang' kuomgima rach ma ng'ato otimona, en richo nikech aparo mana kuomima wuon.
- Yesu ne ok iye wang' kuom gik maneji timone, to mana gik mane gitimo mopogore gi dwaro mar Nyasaye.

“Kik omi Satan thuolo ma kamano” jo-Efeso 4:27

- Wes 26 nonyisowa ni kik wawe “chieng’ podhi ka pod wan gi mirima...” kik wawe mondo mirimbwa ojimbire nikech kaka omedo jimbore e kaka wamedo donjo matut e richo kendo Satan medo kawowa kochiko ngimawa kokalo e ringruok. Ka wawuotho ka ringruok ema chikowa, to watimo gik ma ringruok dwaro (ja-Gal. 5:19-21) sigu, dhaw, nyiego, mirima, pogruok e kanyakla).

Ng’ama yande kwalo nyaka we kwalo, mondo ochak tich matek kendo modimbore gi lwete owuon, oyud gima dokonygo wadgi moro nodhier.” jo-Efeso 4:28

- Ka ne warruok onge, ne wanyalo mana wuotho ka ringruok ema chikowa, to ka ringruok chikowa to ok nyal dewo jok mamoko to mana wan wawegi.
- Herruok kend man e ringruok ma wan-go nenore ratiro e yore mang’eny. Jomoko eyor kuo...
- Paulo wacho ni nikech koro waselonyo dhano machon kendo Roho Maler koro rwakowa gi dhano manyien, onego wawe kuo kod timbewa maricho kendo tich matek kod timbewa mabeyo okaw kar mago machon. Ok wati ni mondo wan ema okonywa, to mondo okony jomochando.
- Tich e gimoro achiel manyalo miyo jakuo we kuelo, to en tij Roho Maler manyago ngima Kristo e iwa mano ema nyalo miyo jakuo chop kama oweyoe kuelo, ka ochako tich matek kendo okonyo jok mochando.

“Ka uwuoyo, to wach moro warach kik wuog e dhou, to wachuru mana weche mabeyo kendo makonyo ji, kendo mowinjore, mondo joma winjo wecheu oyud konyruok.” jo-Efeso 4:29)

- To ka koro waselonyo dhano machon, chunywa kod pachwa iketo doko manyien, kendo ka waserwakore gi dhano manyien (Kristo) wechewa biro bet mopogore. Koro wabiro bet gi teko kod dwaro mondo wawach weche maloko chuny ji katero kuom Kristo kendo jiwo jok mamoko.

“Kik umi Roho Maler mar Nyasaye chuny lit, nikech Roho e kido ma Nyasaye oketonu kaka ranyisi ni noresu chieng’ resruok.” jo-Efeso 4:30

- Dhano machon nose gur gi Kristo. Osemiwa kido mare, kaachiel gi Roho Maler mondo omi wafweny adiera. Koro wanyalo yie kendo wuotho e adiera.
- Ka ok wawuoth e yie kendo ka ok waketo geno marwa kuome to wamiyo Roho Maler mar Nyasaye chuny lit.
- Winji gima Paulo wacho: “Oketnu kaka ranyisi ni noresu chieng’ resruok.” To Roho Maler ok en mana kaka “kido mar ranyisi marwa kende ni wan joge (chalre gi kido miketo ni Faras, to kuom tiyo gi wach mar “kido miketo kaka ranyisi” ma bende nyiso ni koro wan e bwo rit motegno kendo ok wanyal lal (Joh 10:28-29).

“Kuom mano, weuru kecho, gi mirima gi ichwang’, gi dhaw, gi ayany kod himruok duto.” jo-Efeso 4:31

“To beduru mang’uon, ka ng’ato ka ng’ato kecho wadgi, kendo weyone richone, mana kaka Nyasaye oseweyonu richou kuom Kristo.” jo-Efeso 4:32

- Be iyi osewang’ gi ng’ato ma itemo matek kaka inyalo mondo ichwang’ orum, to ok onyal rumo?
- To kata kamano, ka koro dhano machon oselony, chunywa kod pachwa oseket odoko manyien mi waserwakore gi dhano manyien, nitiere teko kod dwaro matichne ok en geng’o mirima, ichwang’ wuoyo marach kende, to okelo lokruok maduong’ (ka ogolowa e herruok kend to oketowa kuom Kristo) kod chuny man-gi hera maweyo richo.

JO-EFESO NI JOK MADONGORE E YIE- PUONJRUOK MAR 7

Kapok wachako puonjore jo-Efeso sura 5 onego wachak wasom jo-Efeso 4:17-24, kaka sura mar 5 en puonj mochakore e sura 4

“Awachonu, ka aramo e nying Ruoth, ni kik uwuoth kaka joma ok ong’eyo Nyasaye, ma parogi ni nono. Chunygi ni e mudho, kendo gi onge ngima ma Nyasaye chiwo, nikech gin joma kia, kendo tokgi tek ta. Parogi mar pogo ber gi rach osetho, omiyo giwere mana ni anjawa, ka gi timo timbe duto ma ok ler gi chunygi duto. To mano ok e kaka ne opuonju Wach Kristo! chutho ne uwinjo wach man kuom Yesu, kendo kaka un jopuonjre mage, ne opuonju adiera man kuome. Omiyo nyaka uwe kit ngimau machon, kendo nyaka ulony dhano machon mochomo tho nikech gombo ma ok nikare. Nyaka ulos chunyu gi parou odok manyien, bende nyaka urwakru gi dhano manyien, ma olos e kido machal gi mar Nyasaye, kendo manyisore e tim makare kendo maler chutho, mowinjore gi adiera”. jo-Efeso 4:17-24

- To nikech ringrewa nogur gi Kristo osekiwa kido manyien, Paulo puonjowa gik moko man e sura 4 ma onego koro wabedgo e ngimawa.
- Mokwongo, nowacho ni onego wawach adiera seche te.
- Kaka jok mawuotho kuom Roho, ok onego iwa wang’ gi gik matimorenwa, to mana gik makwedo Nyasaye ma ok mi Nyasaye duong’.
- Ok wana chak wawe thuolo mondo Satan oti e ngimawa.
- Kar kuelo, to wabiro tiyo matek mondo wayud gik ma wachando, kod mago manyalo konyo jok mamoko.
- Weche mwawacho biro bedo weche mag jip kendo ma konyo kuom dongo jok mamoko.
- Ok wana chak wami Roho Maler chuny lit kuom siko e tamruok yie.
- To wabiro wacho kendo timo gik moko ni ng’ato ka ng’ato gi hera, ka waweyo richo ni ng’ato kod ng’ato kaka Nyasaye noweyonwa kuom Kristo.

A. Nyithind Nyasaye onego wuoth e hera

“Kaka un nyithind Nyasaye mohero, nyaka utem mondo ubed machal kode” jo-Efeso 5:1

- Wach mondiki ni “kaka un” yudore chien e sura 4. To nikech gik moko duto ma Roho Maler osetimonwa mayudore e sura 4, Nikech koro En wanyalo “padore kuom Nyasaye” (Zaburi 63:8)
- Kama wacho ni, “kaka nyithind Nyasaye mohero” tiend wach mar padruok kuom Nyasaye en yie ma nyathi nigo gi min.

B. Osemiwa kit Nyasaye

“Kaka un nyithind Nyasaye mohero, nyaka utem mondo uchal kode. Beduru gi hera, mana kaka Kristo noherowa, mi ochiwonwa ngimane obedo misango madum tik mamit ni Nyasaye.” jo-Efeso 5:1-2

- Paulo wachoni kaka nyithind Nyasaye, osemiwa kite kod mago duto ma en-go man e kite
- Gik moko duto ma Nyasaye timo yudo teko kuom herane kende, kuom mano mago duto ma wabiro timo ijiwo gi herane ka Roho nyago ngima Kristo e iwa.
- Nikech noherowa emomiyo nothonwa. Kuom hera makamano bende ema miyowa kido manyien.
- Wuothuru mowinjore gi kido maru manyien momoko kendo ogurore e herane eka unu bedi kaka en (Jo-Efeso 3:17-19).

“Terruok gi tim ma ok ler moro amora, kata gombo, kik bedi e kindu, kendo kata mana wacho kik wachi, nimar mano ok owinjore gi jo Nyasaye, kendo tim makuodo wich, kata twak mofuwo, kata oyuma, bende ok owinjore. To molooyo onego ugo mana erokamano ni Nyasaye, nikech ung’eyo ni ng’ama terore kata ma ok ler, kata ma jagombo, ma en ng’ama lamo nyiseche manono, ok noyud gueth mar Loch Kristo gi Nyasaye. Kik uwe ng’ato wuondu gi weche manono, nikech gik ma kamago emomiyo Nyasaye olo mirimbe kuom joma tamore winjo wachne. Kuom mano kik urip gi joma kamago ngang’. Chon ne un jo mudho, to koro, kaka usedoko jo Ruoth, un joler. Omiyo nyaka uwuoth ka joma ni e e ler, nimar ler ema kelo ber gi timbe makare kod adiera duto. Temuru mondo ung’e gik malong’o ni Ruoth.” jo-Efeso 5:3-10

C. Kido Manyien

- Gik ma ok owinjore timo e ngimawa manyien, gin gik ma joma ok oyie timo nikech gin timbe mosebedo kaka kitgi.
- En kitgi mondo mi gitim gik ma kamagi, nikech wan bende, chon ne en kitwa. To koro waseweyogi.
- Ka wasetieko tich mar odiochieng’ to wabet mochido. Be dwaher bet gi chilo?
- Ooyo. Wadok dala mondo waluokre nikech ok en kitwa bedo mochido.

- Ngurwe to? Gi hero kuonde mochido! kaponi luokogi, to pod gi biro dwaro dhi kuonde motimo chuodho. En kitgi mondo gibed mochido).
- Mana kaka ok wanyal bedo mamor ka wachido, kamano bende kaka nyithind Nyasaye ok wanyal bedo mamor ka wasiko e richo.
- Samoro wanyalo kier mi wapodhi, to samoro be wanyalo ng'anyo, to ok nyal miyo wabed mamor ka wawuotho e ringruok nikech koro ok en kitwa.
- Jogo ma ok oyie ohero timo richo, nikech mano nie kitgi.
- Ere gimomiyo pod onego wayudre e ka watimo gigo mabiro miyo chieng' moro wayud kum?

D. Keto tenge

- Paulo wacho ni kitwa opogore ahinya emomiyo ok onego obednwa gir tugo ka watimogo timbe maricho ma joma ok oyie timo.
- Wan bende chon ne wan nyithind mudho, ne ok wang'eyo adiera. To koro wan nyithind ler.
- Roho Maler oseelonwa adiera mag Wach Nyasaye monego watigo kendo koro wang'eyo gima kare.
- Emomiyo, dibednwa gimarach ka wadok chien kendo wachako wuotho kaka jok man e mudho ma ok ong'eyo adiera.
- Ka wawuotho ka waketo geno marwa kuom Roho Maler, obiro miyo watimo gima owinjore, maber, kendo ma kare ni Nyasaye.
- Wes 10 nyisowa mondo wang'e gik malong'o ni Nyasaye. Ang'o malong'o ni Nyasaye? (jo-Hib 11:6)
- Kuom mano waneno ni "ka onge yie" ok wanyal miyo Nyasaye mor
- Ka ok wadewe kendo ok waketni Nyasaye dwarowa to ok wanyal bedo malong'one.

Beduru mabor gi joma timo timbe mag mudho ma onge ohala. To molooyo umi kit timbegi ong'ere ratiro. En wichkuot kata mana wacho gik ma gitimo ling' ling'. To ka gik moko duto ogol e lela to kitgi madijera nenore, nikech gima kite onenore malong'o e lela, olokore ler. Mano emomiyo iwero niya, in ma inindo, chiew; chier ia kuom joma otho, mondo Kristo orieny kuomi" jo-Efeso 5:11-14

- Kae Paulo nyisowa ni ok onego wawe mana timo gik maricho ma joma ok oyie timo, to wami timbegi maricho ong'ere ratiro?
- To kuom ngimawa. Ka wawuotho ka Roho Maler ema chikowa, ngimawa biro nyago olemo mar Roho (jo-Gal. 3:22-23).
- To kaka jok mamoko neno olemo ma Roho nyago kuomwa kendo kokalo kuomwa, bura nyalo loyogi. To ka bura oseloyogi e chunyi, moko kuomgi nyalo lokore mi duog ir Ruoth kendo yud warruok.

- Ere gima omiyo Kain nonego Habil? Be Habil nodhi mokwero Kain ni ok otim dware mar Nyasaye? Ooyo. To mana nikech Habil notimo gima kare omiyo bura nolojo Kain ni en jaketho.
- To kaka wamedo wuotho ka RohoMaler chikowa, obiro tiyo gi ngimawa e yo machal kamano.
- Ka jok malando wach Nyasaye odhi kama ne pok gidhiye, be gi wuotho ka gi nyiso ji ni gin joricho kendo ni lemo ma gi lamo e chunysi ni en richo.?
- Ooyo. Gipuonjo mana Wach Nyasaye to kaka ji medo winjo adiera, Roho Maler keto ni chunysi bura kuom gigo.
- Ok nyaka wanyis ng'ato ka ng'ato richone, to kaka wamedo wuotho ka Roho Maler ema chikowa, obiro tiyo gi gik mwatimo kod weche ma wawacho mondo mi otim gik malong'one e ngima jok mamoko.

JO-EFESO NI JOK MADONGOR E YIE - PUONJRUOK MAR 8

“Weuru mer, nono to ubiro ketho ngimau chuth. Kar timo kamano to Roho ema mondo opong’u;” jo-Efeso 5:18

- E buk mar jo-Efeso 5:18, Paulo wachonwa ni jok moyie duto onego gi winj teko mar Roho Maler kendo ochikgi. Paulo wuoyo e kind ji mopogore opogore kaka onego gi dagi; dichuo gi dhako; jatich gi ruodhe; janyuol gi nyathi:
- Ka wapuonjore wach dak tudruok kod kaka onego wabedi gi jowetewa (ng’ato kod ng’ato,) nyaka wapar wes 18;
- Yo kende ma wadakgo kaka Paulo ondiko e buk mar jo-Efeso kae en wuotho kuom teko mar Roho Maler kendo kochikowa.
- Kapok wadhi nyime gi somo e buk mar jo-Efeso, nyalo bet maber ka wadok chien kuom dichuo kod dhako ma nokwongo kaka ranyisi. Ere kaka kend mokwongo nobet? Ne en paro mar ng’a?

A. Dwaro mar Adam

- ***“Kuum mano, nokawo lowo, mochweyogo le mae thim kod winy duto, mi nokelogi ni dhano mondo ochakgi nying’, kendo nying’ mane dhano omiyo moro kamoro ema nobedo nyinge. Kamano Adam nomiyo jamni gi le mae thim kod winj duto nyinggi, to ne pod onge ng’ama konye kata madak kode.” Chak 2:19-20***
- Ere gima nomiyo Nyasaye oketo Adam mondo ochak le nying’? Chutho en mondo mi Adam ong’e gima oremo samoro adier Adam ne onge gi paro ni oonge gi ng’at makonye (yawadgi), nyaka nochako miyo le nyingegi eka nofwenyo ni kara moro ka moro nigi jakonyne (nyawadgi). We wang’i ane kaka dwaro Adam mar bedo gi dhako Nyasaye notieko.
- ***“Kuum mano, Ruoth Nyasaye nomiyo nindo matut otero Adam, kendo kane onindo, Nyasaye nogolo ng’etne achiel, mi nochako odino kama nogoloe ng’edno. Eka noloso dhako gi ng’edno, makele ir Adam.” Chak 2:21-22***
- Nitiere gik moko abich ma Nyasaye notimo kae; nomiyo Adam nindo matut; nogolo ng’etne, nodino kama nogoloe ng’edno, gi ring’o, noloso dhako; nokele ir Adam.

B. Nyasaye nomiyo Adam nindo matut

- Nyasaye ne ok dwar mondo Adam okonye. To Nyasaye owuon ema noparo kaka chi Adam onego chal. Adam ne ni e nindo matut ne ok onyal ng'ado rieko.

C. Nyasaye okawo ng'et Adam

- Ang'o momiyo nokawo ng'et? dak nokawo it kata tielo kata yier wich.
- Ng'et en fuoni man e bath Adam; Hawa ne ok bi bedo "wich" mar Adam kendo loye, to bende ne ok obi bedo e tiende piny; to nobiro bet marom kode.
- Ng'et ne chiegni gi chunye (adundo); Hawa nibiro keto machiegni gi chuny Adam kohere kendo ko rite.
- Ng'et ne ni e bwo bat; kinde duto nobiro dwaro mondo Adam orite (oume), mana kaka gweno umo nyithinde e bwo buombene.

D. Nyasaye nodino kama ogolie e ng'et

- Opogore gi yeng'o mitimo e Hospital ndalogi, ne ok odwar gima ikete mondo mi ochangi

E. Nyasaye loso dhako

- Ne en tij Nyasaye mano timo ma onge gima orem.

F. Nyasaye nokele ir Adam

- Nyasaye ne dwaroni mondo Adam ong'e ni ne en mich moa kuom Nyasaye Owuon.
- Nyasaye ema noloso kend; kend en chwech mar Nyasaye, ok en gima dhano ema noloso (ofwenyo).

G. Mon nyaka winj chwogi

“Un mon, luoruru chwou mana kaka uluoro Kristo, nikech dichuo e wi dhako, mana kaka Kristo e wi kanyakal mar joma oyie kuome, ma en ringre, kendo en jawar mare. Kuom mano, mon nyaka winj chuogi e weche duto, mana kaka kanyakla mar jo-Kristo winjo Kristo.” jo-Efeso 5:22-24

- Paulo chako wuoyo kowacho ni mon nyaka luor chwogi mana kaka gi luoro Kristo.
- Nyasaye noketo dichwo kaka wi dhako (1 jo-Kor. 11:13) to gi bedo kaka ng'at ma miye gik mokonyorego kod rite bende, emomiyo nyaka owinj teko ma Nyasaye oseketo mondo oloye.

- E wes 24 wacho maler ni nyaka owinj chuore e weche duto. To ka odagi winjo Wach Nyasaye to?
- Par gima notimore e buk mar Tich Joote, ka jo-Farisai nokwero jok mane luwo Yesu ni kik chak wuo kuom nying Kristo? Ang'o ma jopuomjre nowacho?
- Wasom buk mar Tich Joote 5:28-29 mana kama e kaka mon bende onego winj chuogi e weche duto, mana kadipo ni en gima ogwenyore gi Wach Nyasaye.

H. Un chuo heruru mondu

“Un chuo, heruru mondu mana kaka Kristo nohero kanyakla mar joma oyie kuome, mochiwo ngimane nikech en. Ne ochiwore kamano mondo opwuodhe, koluoke gi pi kendo gi wach, mondo ka okawe obed mare, to obed gi duong’ kendo maler, ma onge chilo kata jowruok kata gimoro amora ma kamano. Chuo onego her mondgi mana kaka gi hero ringregi giwegi. Ng’at mohero chiege ohero ringre owuon. Onge ng’ama ok dwar ringre owuon, to opidhe kendo orite, mana kaka Kristo bende rito kanyakla mar joma oyie kuome nikech en ringre owuon. Wan to, wan fuond ringruogno.” jo-Efeso 5:25-30

- Paulo chiko chuo ni mondo oher mondgi, kaka Kristo ohero kanisa.
- Wadog ane chien kendo nyaka e puoth Eden, kuom Adam gi Hawa.
- Nogole ng’et Adam, omiyo nyaka osiki kobedo machiegni gi chunye kumiye hera kod rit
- Ka Nyasaye nosekelo Hawa ir Adam, neye kaka kuom yie gimor mapiyo Adam norwake. (Chak 2:23)
- To e sano, be Hawa nosetimo gima dine mi Adam bed mamor kode? Ooyo.
- Ng’ano to mane Adam ong’eyo maber moloyo, Nyasaye koso Hawa? Nyasaye. Nyaka nene ne pok Adam oneno Hawa.
- Emomiyo, en gima duong’, ahinya mondo mi wang’e ni, mondo ne Adam kaw Hawa bed kaka chiege, notenore mana kuom genruok mane gin-go gi Nyasaye.
- Adam noyie ni Nyasaye ohere omiyo nong’eyo ni Nyasaye biro miye mana gima berne. Omiyo noyie mapiyo kawo Hawa.
- Wan bende onego wayie kendo waher mondwa nikech Nyasaye oherowa kendo nomiyowagi mondo gi bed modewa, to ok nikech gik ma gitimo (timbegi).
- To ere kaka mon nyalo siko ka winjo kendo chiwo luor ni chuogi? to bende ere kaka chuo nyalo hero kendo yie kodgi gi mondgi kaka Paulo chiko?.
- Ka gi pong’ gi Roho Maler kaka wasomo e wes 18.
- Ka wayie ni ringrewa nogur gi Kristo e musalaba kendo osemiwa kido manyien kendo koro Roho Maler ema chikowa. Wabiro wuotho ka kido marwa manyien ema chikowa ma en kido mawinjo Wach Nyasaye.
- Dhako ma wuotho ka ringruok ema chiko.
- Obiro mana timo gik ma richo kotamore winjo gima chwore wacho.

- To dhako ma wuotho ka Roho to timo gik moko duto ka oketo ni Nyasaye to ok kuome owuon. (Isaya26:3)
- En gi adier gi hera ma Nyasaye oherego, omiyo kata bed ni chuore both e yo moro, to pod Nyasaye biro tiyo gi wachno mondo okel ber e ngimane.
- Emomiyo pod en thuolo mondo owinj chuore.
- Paulo nochiko mondo chuo oher mondgi kaka Kristo bende ohero kanisa.
- Ma ok bi nyalore kuom ng'atno mawuotho ka ringruok ema chiko.
- Nikech ng'at mawuotho ka ringruok chiko ok dew jowadgi kata chiege, to mana en owuon gik mochando.
- To ng'at mawuotho ka Roho chiko biro dewo jok mamoko kendo kwanore ni jok mamoko oloye gi ber. (jo-Filipi 2:3;4)
- Dwaro mare en neno ni chiege oyud gik moko duto modwaro.
- Par ni Nyasaye nochweyo Hawa kogole kuom ringre Adam; ne en achiel kuom fuoni mag ringre.
- Emomiyo, e buk mar jo-Efeso 5:28-31, Paulo chiko joma chuo mondo oher mondgi kendo oritgi, mana kaka gi girito ringregi.
- King'ado lueti, be diwach ni lueti, "ok iriek kaka owinjore ibed mariek ok obadha kata ok ichango omiyo ok abi dewi".
- Ok diwach kamano. Ka gimoro otimo lueti, dendi duto biro winjo lit.
- Ang'o ma samoro watimo ka mondewa ok tim gik ma wadwaro ni mondo gitim.?
- Iwa wang' kendo ok wabed mamor kodgi. To wadwaro kaka wachulo nigi kuor. Paulo wacho ni wan ringruok achiel kuom mano onego waher kendo warit mondwa to, ok nikech gitimo gik moko duto maber, to mana nikech gin achiel kuom fuoni mag ringrewa, ma Nyasaye ema omiyowa.

I. Nyithindo

“Un nyithindo, winjuru jonyuolu, nikech timo kamano en gima kare kuom Ruoth. Chik mokuongo man gi singruok kuom Chik Apar ema,; “Luor wuoru gi meru, eka mondo ine maber kendo idag aming’a e piny.” jo-Efeso 6:1-3

- Nyithindo moyie bende onego dagi ka Roho ema chikogi.
- Nyithindo mawuotho ka Roho ema chiko, biro winjo jonyuolgi to nyithindo mawuotho ka ringruok ema chiko ok bi winjo jonyuolgi. emomiyo ka gitamore winjogi, to gitamore winjo mana Nyasaye.
- To nikech Nyasaye, chiko nyithindo mondo owinj jonyuol; emomiyo ka gitamore winjogi, to Nyasaye ema gidagi winjo.
- Ng'eni luoro jonyuol en mana nus ma gima Nyasaye ochiko nyithindo nyaka time gi paro makare, “luor meru gi wuoru”.
- Ng'eni Paulo nyisowa ni chikni nigi singruok momakorego kode moket mawachoni; “eka mondo ine maber kendo idag aming’a e piny.”

- To ang' o matimore? ka nyithindo ok winj jonyuol kendo ok migi luor, winjruok man e kind janyuol gi nyathi kethore, bang'e to ngima bedo matek ni nyathi (Ngeche 13:15).
- To moloyo, Paulo wacho ni "kendo idag aming'a e piny" ka nyathi ok winj kendo ok oluoro jonyuolne, kotamore winjo puonj jonyuol, nitie kum mar tamruok winjo weche mi kwerego kod riekni mi ng'adone. Kumgo eko moko nyalo bedo tho mar nyathi. Ranyisi; ka janyuol kwero nyathi ni kik oidh yath, to nyathi tamore winjo kendo oidho yath mi otur kode kopodho piny to otho. Wes maber kuom wachni yudore e Ngeche 30:17.

J. Wuone (Jonyuol)

Un wuone, kik utim ni nyithindo gik ma dimi mirima makgi, to pidhgiuru kuchikogi kendo upuonjogi e yor Kristo." jo-Efeso 6:4

- Koro Paulo wuoyo gi wuone ma osepong' gi Roho mondo mi opidh nyithindgi "kachikogi kendo puonjogi e yor Ruoth." jo-Efeso 6:4
- To, ka wachikogi ka ringruok ema chikowa, ma nyadi mang'eny jimbo mana timbegi mag ringruok, ka miyogi ichwang' gi mirima.
- Jonyuol ma chiko nyathindgi gi thvon kendo ma ok yie ni nyathindo nyalo both; ma ok ter mos, makwiny kendo mosiko kachuno kar wuoyo gi hera kod riek: ma buogo ji katiyo gi thvon kendo ka gi golo kum mager ka gimiyo nyithindgi ichwang' kar jiwogi mondo gibed gi hera kod timbe mabeyo" (jo-Hib. 10:24)
- Kaka jonyuol medo tegno e ng'uono kod ng'eyo Kristo kendo Roho medo pong'ogi gi ngima Kristo, Roho Maler biro miyo gi bedo ranyisi maber ma nyithindo nyalo luwo.
- To bende Roho Maler ema biro miyo wa puonjo kendo jiwo nyithindwa gi adiera moa kuom Wach Nyasaye.
- To moloyo kaka wuone gi mine medo wuotho ka Roho chikogi Roho Maler biro miyo wabedo ranyisi maber ma puonjo nyithindwa mondo owuoth ka Roho chikogi to ok ka ringruok chikogi.
- Ka wawuotho ka ringruok chikowa, to wabiro mana puonjo nyithindwa mondo bende otim kamano. (Joh. 3;6)

K. Ruodhi gi Wasumbini

"Un wasumbini, winjuru wach ruodhiu mae pinyini, kuluor kendo kutetni, kendo timuru kamano gi chuny achiel, mana kaka uwinjo Kristo. Kik utim kamano mana ni mondo ji oneu, ka gima udwaro bedo malong' o mana ni ji, to timuru gima Nyasaye dwaro gi chunyu duto, kaka wasumbini mag Kristo. Tiuru tichu gi chuny maler, ka joma tiyo ni Ruoth, to ok matiyo ni ji, nikech ung'e yo ni Ruoth nomi ng'ato ka ng'ato pokne kuom tich maber mosetiyo bed, ni en misumba kata en thuolo." jo-Efeso 6:5-8

- Kane Paulo ndiko buk mar jo-Efeso, ne en kinde ma bedo ruodhi kata ruodhi gi wasumbni ne yot. To ndalogi e ogandawa nitie jotich gi jok mondikogi.
- Paro ma Paulo nenigo en ni jatich mawuotho ka Roho ema chiko, biro tiyo ni ng'at mondike mana kaka ng'at matiyo ni Ruoth.
- Obiro mana tiyo matek ka ng'at mondike range, to ka ng'at mondike onge to obiro tiyo gi samuoyo; to nikech wan jotich Nyasaye, onego wati ka waketo chunywa seche te, "mana kaka wawinjo Kristo".
- Jatich ma wuotho ka ringruok chiko ok bi dewo jowadgi, to mana en owuon kod gik mochando. Ok onyal dewo mondo otim tich maber ni ng'at mondike.
- Paulo dhi nyime ka wacho ni Ruoth ema nomi ng'ato ka ng'ato pok kuom tich maber mosetiyo to ok wuon tich mondikowa, to pok mogik wanayud kuom Ruoth.

“Un Ruodhi bende timuru ni wasumbni mau mana kamano. Kik ubwoggi, nikech ung'eyo ni un kaachiel kodgi, un gi Ruoth achiel kende e polo ma ok oluoro wang' ng'ato.” jo-Efeso 6:9

- Koro Paulo wuoyo gi weg tije koparo nigi ni onego giti gi jotijgi maber kendo ka giritogi gi hera.
- Weg tije onego par ni ok gibeyo e nyim Nyasaye moloyo jok ma tiyonigi, wan duto e nyim Nyasaye waromre.
- Emomiyo, nikech jatich en ng'at ma Nyasaye ohero, onego rite e yo mowinjore.

JO-EFESO NI JOMA DONGORE E YIE- PUONJRUOK MAR - 9

Kane Paulo ndiko baruwani ni jok moyie man Efeso, ne en ng'at motue e jela Rumi, ka luete achielotue gi nyororo koriw gi luet askari mar jo-Rumi. E kinde mag Paulo, ne nitiere askeche mag

jo-Rumi. Askechegi negin kod gik lweny. Ahinya, gima askari ne kawo mokuongo en misip motweyo e nungone. Masibeni ne nigi tich maduong' ahinya, kaka en ema notweyo nyaka gike mag lweny. Maluwe, noruako gik lweny mag akor gima ogeng'o kore kod ng'eye kendo otweyegi misip. Eka bang'e norwako wuochene. Wuoche mag jolwenj jo-Rumi nolos gi piende le, to pier wuoche (sol) to noluor gi musmal. Eka bang'e askari nekawo okumba, ogut lwenj, to mogik pande. (Palla mare)

Ndalonu puonjruokwa man e buk mar jo-Efeso, Paulo kwanowa kaka jolweny (askeche) Kristo ma siro wasigu. Mana kaka askeche mag jo-Rumima neni kod gik lweny mag akor kod gik lweny mag kedo, kamano bende Paulo nowacho ni Nyasaye osemiyo jo-Kristo gik lweny mag kedo kod mag akor mondo otigo e lweny.

A. Lweny ma wakedo

“To wach mogik en ni beduru motegno kuom Ruoth, kendo kuom tekone maduong’ .Manreuru gi gilweny duto mag Nyasaye, mondo uyud teko mar siro wound mariek mag Satan, nimar wesigu mwakedogo ok gin dhano, to wakedo gi joloch gi joma nigi teko, kod ruodhi mag piny motimo mundho, kaachiel gi lang chuny maricho ma ok mag pinyini. Omiyo manreuru gi gilweny mag Nyasaye sani, mondo usir wasigu chieng’ ma lweny gerie, kendo kusetimo duto munyalo, to nunwang’ kapod uchung’ motegno”. (jo-Efeso 6:10-13)

- E ndalogi, kaka nyithind Nyasaye, wachalo mana kaka jo-Israel ne chalo ka nogologi gi wuok e piny Misri.
- Ne gin thuolo kuom teko kod loch mar jo-Misri, to kane gichopo e dho Nam Makwar Farao nolawogi mondo ochak odwokgi.
- Eyo machalo kamano osegonywa kuom teko mar Satan, to pod osiko kotemo kendo owuondowa mondo mi ochak olowa kochikowa.
- Ok nochak okawwa mondo kendo wabed mage, to kuom wuond mare onyalo yuayo chunywa, pachwa kod timbewa mi kendo ochak olowa.
- Achiel kuom dwaro maduong'ie molooyo mar Satan en wuondowa mondo watamre yie wach adiera man e buk mar jo-Rumi 6; ma ka ok wayie, to biro miyo wawuotho ka ringruok ema chikowa.
- Nikech ka wawuotho ka ringruok chikowa, to Satan yudo teko mar golo pachwa oko kuom Nyasaye komiyowa tembe mag pinyini.

- Mana kaka jo-Israel ne ok nyal geng’o sand mane gi yudo kuom jo-Misri kendgi, to kata wan, bende ok wanyal tamo wuond, tembe, kod weche ma Satan donjonwago.
- Emomiyo, Paulo ndiko, “Wach mogik owetena en ni beduru motegno kuom Ruoth, kendo kuom tekone maduong’, manreuru gi gilweny duto mag Nyasaye”
- Ang’o momiyo en gima duong’ ahinya ka wabedo motegno kuom Ruoth kendo kuom tekone maduong’ kendo ka wamanore gi gik kweny duto mag Nyasaye? Onyisowa gimomiyo e wes mar 11 kare mogik: “ mondo wayud teko mar wound mariek mag Satan”
- Kendo eka Paulo dhiyo nyime kowachonwa ni lwenjni ok en kaka moko mwaseneno.
- “Nimar wasigu mwakedogo ok gin dhano, to wakedo gi joloch gi joma nigi teko, kod ruodhi mag piny motimo mudhoni kaachiel gi lang chuny maricho ma ok mag pinyi”.
Wan ok wanyal kedo kode; lweny ma wakedo ok wanyal kata mana neno, emomiyo nyaka wabed motegno kuom Ruoth kendo kuom tekone maduong’ kendo wamanre gi gi lweny duto mag Nyasaye.
- En gima ber ng’eyo gimomiyo Paulo notiyo gi wach mar “siro” (chung’ motegno) e pinyi. E wes 11 owacho kama, “manreuru gi gilweny duto mag Nyasaye, mondo uyud teko mar **siro** wuond mariek mar Satan” Wes 13 be chako wacho ni, “omiyo manreuru gi gilweny mag Nyasaye sani, mondo **usir** wasigu chieng’ ma lweny gerie, kendo kusetimo duto munyalo, to nonwang’ kapod **uchung’** motegno”.
- E dho jo-Greek, wach mawacho ni, “chunguru motegno” nyiso ni oselo Satan kendo koro wachung’ achung’a motegno. To mano nyalo bet nadi?
- Petro ndiko e buk mar Petro mokwongo 5;8,9 ni, “ Beduru motang’ kurito, nikech jasiku ma Satan bayo kuonde duto ka sibuur magoyo asumbi, kadwaro ng’ama dongam; chunguru motegno kuom yie ma un-go”
- Kuom mano, ere kaka dwachung’ motegno kuom wuond mariek mag Satan? ka wachung’ motegno kuom yie mawan-go, ni en jasigu moselo (jo-Kol. 2:15).
- Chak isom jo-Efeso 6; 13. Paulo ok gol chik ni wamanre gi gi lweny mondo mi waked gi Satan waloye.
- Ok waked kode nikech Yesu noseloyo.
- Gima koro odong’nwa mondo watim en siko kendo bedo ka wan gi yie kuom loch mane Yesu olochonwago.
- Kuom yie, nyaka wapond kuom loch mane Yesu olochonwago.
- Kuom mano, gilweny ma Nyasaye osemiyowa to en ang’o? En Ruoth Yesu Kristo.
- Kaka osewachi motelo, Yesu oseloyo Satan kod jo lupne (jochiende kendo koro gin e bwo tekone (loch), emomiyo nyaka wapond kuom Kristo. En e gir lweny marwa ma Nyasaye osemiyowa.

B. Adiera

“Kuum mano, nyonuru piny motegno, kutueyo adiera ka akanda e nungou, kendo kurwako tim makare ka gi lewny mag akor;” jo-Efeso 6:14

- En gima ber ka wasom Johana 14:6 ma wacho ni Yesu nowacho ni, “An e yo, kendo An adiera, bende An e ngima.” Ok owach ni, “Abiro nyisou Adiera, kata puonjou adiera.” To mana ni, An adiera.”
- Emomiyo, ka onego watue adiera ka okanda e nungowa,” Nyaka warwak Ruoth Yesu Kristo.
- Adiera man kuom Yesu, En ng’a, ang’o mosetimonwa, ang’o mosemiyowa. Kindwa gi Kristo nyaka bed gi tudruok tudruok matut; nyaka wang’eye.
- Ng’eyo Kristo e okanda mabiro tweyo gik lweny duto mawan-go
- Machaielo maluwe “tim makare kaka gilweny mag akor” e buk mar 1 jo-Kor. 1:30, Paulo nyisowa ni Kristo e timwa makare. Emomiyo, ka onego warwak tim makare kaka gi lweny mag akor, nyaka “waruak dhano manyien” (jo-Efeso 4:24), Ruoth Yesu Kristo.

C. Kue

“Kendo rwakuru ikruok mar lando Wach Maber mar kue ka wuocheu”. jo-Efeso 6:15

- 1 jo-Kor. 15:1-5 lero tiend “Wach Maber” En tho kod chier mar Yesu Kristo. Emomiyo, ka warwako Wach Maber kaka wuoche e tiendwa, nyaka waruak Ruoth Yesu Kristo.
- Wan gi kue gi Nyasaye, ka ok odew gima ji kata Satan nyalo wacho nikech Ruoth Yesu notho nikech richowa, kendo ochier oa kuom jomotho.
- Wanyalo chung’ motegno e kue mar Nyasaye.
- Satan biro temo mondo mi kue ma wan-go gi Nyasaye lalnwa kendo omiwa parruok gi luoro kuom hera mar Nyasaye kod kaka osemiyo wabedo malong’one.
- Ka Satan nyalo miyo wayie gi wuond mage mi wabed gi kiawa kuom hera mar Nyasaye kaka Nyasaye osekwanowa kaka jogo malong’o, to kara kue ma hoyowa kendo miyo wachung’ motegno biro lalnwa.

D. Yie.

“Ting’uru yie ka okumba kinde duto, mondo uneggo aser mi makakni ka mach mag Ng’ama Rach”. jo-Efeso 6:16

- Ei Muma duto, waneno gik ma Nyasaye timonwa, gik ma Nyasaye timo, eka gima tin ahinya monego watim en yie, to bang’e kendo, gik ma Nyasaye timonwa. Ranyisi maber en jo-Rumi 15:13: ***“Nyasaye ma wuon geno opong’u gi mor duto kod kue nikech uyie kuome, mondo geno maru omedre mogundho kuom teko mar***

Roho Maler.” Ng’eni kuom wehegi duto, en mana Nyasaye ema iwuoyo kuome mak mana kamoro achiel kende mawachoni, “nikech uyie kuome” ma mano kende e tich matin mawatimo.

- Ka wadok kendo e buk mar jo-Efeso 6:16; Wach maduong’, Paulo wacho ni mondo wakaw adiera (Kristo kod tich mar musalaba ma norumo), e nyim Nyasaye wabiro bedo (joma kare chutho kendo man gi kue) eka ubiro bedo gi yie chutho kode (yie). Kendo ubiro neno kotieko gero makwiny duto mag Satan makelo kiawa.

E. Warruok

“Ruakuru warruok ka ogut lweny, kendo makuru Wach Nyasaye ka ligangla ma Roho miyou:” jo-Efeso 6:17

- Warruok duto en Yesu; emomiyo rwako ogut lweny mar warruok en rwako Ruoth Yesu Kristo.
- Satan dwaro ni mondo wiwa owil gi wach man e buk mar jo-Rum 6; ni rengrewa nose gur, komiyo wachako temo mondo waked gi richo kuom tekowa wawegi nikech ong’eyo ni ok wanyal loyo.
- To kata kamano, kuom bedo gi yie chutho kuom gima tho mane Yesu othogo makarwa notimo, kod gima tho mane wathogo kode notimo miyo wabet ka waneno odiochieng’ kodiochieng’ kaka richo oselo e ngimawa.
- Nikech tho mare kod tho marwa kode oseloyo gima ne kelo richo, ringruok.
- En gima iwuoro neno kaka wesgi eki mag 14-17 otweyore. Mokuongo, Roho Maler tweyowa gi ADIERA, ma en Kristo, Wach Nyasaye mangima (Oketowa ei Kristo). Omiyo wang’eyo ni koro wan joma chal nadi e nyim Nyasaye, joma kare chutho kendo man-gi kue kare. Omiyo wayie ni warruok ma waseyudo kuom richo, tho, Satan, en kod kum moromo chuth, to bende otiyo gi Wach Nyasaye mondiki (Yesu Kristo) e ngimawa komiyo wadongo kuom ng’uono kod ng’eyo Ruoth Yesu Kristo.
- Ndiko (Muma) Maber nono matut ahinya kae biro bet jo-Efeso 4:20-21

F. Lemo pile

“Keturu chunyu pile kuom lemo, kukwayo Nyasaye mondo okonyu, kulemo kuom Roho kinde duto. Ritreuru kuom wachni odiochieng’ gotieno, kendo timuru kindi kukwayo ni jo-Nyasaye duto;” jo-Efeso 6:18

- Edho jo-Grik wach mar “pile” (lemo pile), to kod “Roho” gin weche machalre manyiso ketruok, kata kaka ichalo kuom lemo. Wach machielo machalo gi wesni nyalo bet, “Lemo pile, nikech iketo geno mari kuom Nyasaye kendo ka Roho chiki.”
- Ka Roho chiko ngimawa, obiro miyo wasiko ka waketo geno marwa kuom Nyasaye ma ok wawe, wabiro lemo ma ok wawe e ngimawa (jo-Thes. 5:17).

- Onyalo bet gimaber mondo wanon matut wechegi eki mag lemo moler tiendgi gi jal miluongo ni John Darby; “Lemo en e yo maduong’ mamiyo wasiko ka wang’eyogo ni Nyasaye ni kodwa. En e yo ma waketonego nyawowa kod lokruok mar dwaro ma wan-go kode”
- To kendo, waneno ka achiel kuom “gilweny mag Nyasaye,” lemo, duto dhi kuom Yesu.

G. Lemo ni owete gi nyimine.

“An bende lemnauru mondo ka awuoyo, to Nyasaye omiya wach ma onego awachi mondo awuo gi chir, ka a hulo Wach Maber mosebedo wach mopondo,” jo-Efeso 6:19

- Paulo nokwayo jokmoyie man Efeso mondo olemne, mondo kowuoyo to Nyasaye omiye, wach monego owachi kod chir mar siko kolando Wach Maber.
- En gima duong’ ahinya ng’eyo ni kane Paulo ndiko kwayo mar lemoni, Paulo ne en ng’at motue e jela nikech Wach Maber.

H. Tukiko

“Ang’eyo ni udwaro ng’eyo kaka abet. Ero owadwa Tukiko, ma jatich modimbore kuom Ruoth, biro nyisou weche duto man kuoma:” jo-Egeso 6:21

- Nenore ni Tukiko ema notero baruwa ni jo-Efeso. Ne en ng’at ma nosewuotho gi Paulo kendo be nosekonye puonjo Wach Nyasaye e kanyakla mag jomoyie (Kanise) manosechaki.

“Kue gi hera kod yie moa kuom Nyasaye Wuoro gi Ruoth Yesu Kristo, Obed kod owete duto.” jo-Efeso 6:23

- Kue, hera, kod yie wuok mana kuom Nyasaye; kaka wawuotho ka Roho chikowa wabiro nene e ngimawa.

Fellowship
BIBLE CHURCH

3217 Middle Road
Winchester, Virginia 22602
540-662-7743
fbc@fbcva.org
www.fbcva.org